

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Aprill 2012 nr 4 (2404) • Tartu ülikooli ajakiri

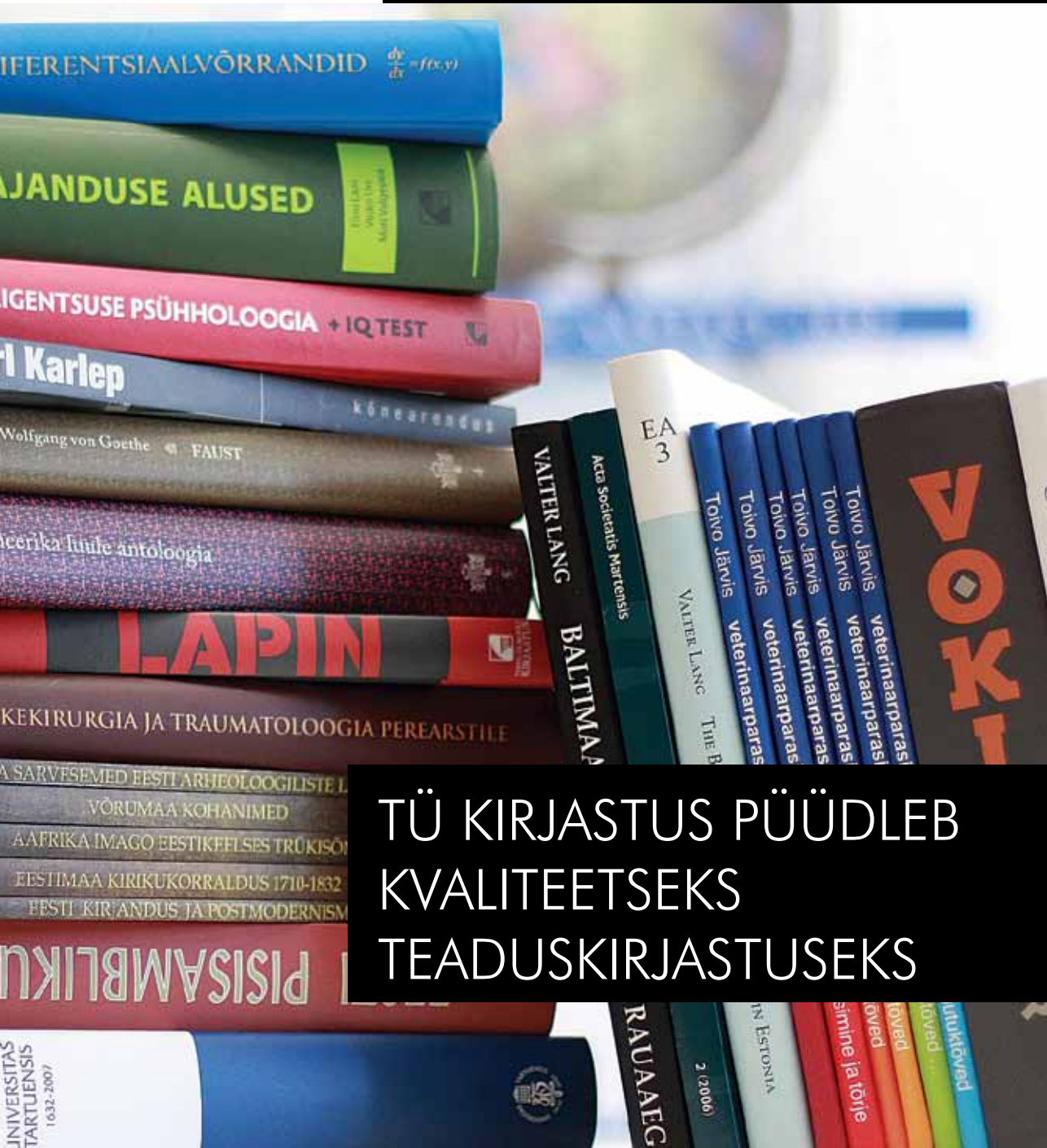

Selles numbris:

REKTOR: NÜÜD TULEB INIMESTESSE INVESTEERIDA

MILLISEID KIRJANDEID KIRJUTAVAD NOORED?

MATI KILBI SÜNNIPÄEV JÄI HITLERIST HOOLIMATA PAIKA

TÜ KIRJASTUS PÜÜDLEB
KVALITEETSEKS
TEADUSKIRJASTUSEKS

UUED IDEED RISTTEEDEL

Foto: Anna Voolchitzo

Sven Paulus
UT toimetaja

Kui ma möödunud sajandi lõpus Tartu ülikoolis õppimist alustasin, käisin tihti peahoone uudistehvli seiramas. Teadsin, et varsti on seal teade, mis kutsub uusi liikmeid TÜ draamastuudiosse. Olin neid näinud Rapla festivalil ja tahtsin seltskonnaga ühineda. Sügis hiljem asutasime Tartu üliõpilasteatri – esimese poolprofessionaalse tudengiteatri Eestis. Kümme aastat tagasi korraldasid Viljandi akadeemia üliõpilased esimesed tudengiteatrite päevad. Seeme läks idanema ja praegu on Eestis rohkem üliõpilasteatreid, kui neid Viljandis kol-

me päeva jooksul lavale mahub. Profinäitlejad ja lavastajad aga kiidavad seal pulbitsevat energiat. Üliõpilasteatrite liikumise suurkuju Robert Gernay võrdleb teatريفestivale ristteega, kus kohtuvad rahvused, teadmised, stiilid ja ennekõike inimesed. Külas ju näed alati uusi võimalusi ja hakkad unistama, et nõnda võiks olla ka kodus.

Nõnda tajusin Turu üliõpilasteatri majas, kui oluline on ühele loomekollektiivile oma ruum, mida kunstiga täita. Sama tunne tekkis Minskis, mille tudengiteatritel on ülikoolidega väga head suhted. Sealse Teatralny Koufari festivali ajal on kaks teatrisaali (üks paarisajale ja teine 800 inimesele) iga etenduse ajal puupüsti noori täis!

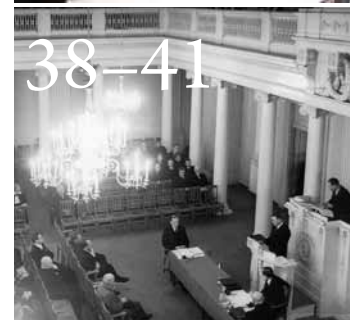
Gernay toob näite, kuidas tudengiteater võib 70 aastaga pidevalt kasvada. Tudengina alustanud näitleja jõuab põhitöö kõrval välja areneda lavastajaks. Nii on see toimunud ka Tartu üliõpilasteatris. TÜT-i staažikas lavajõud Enor Niinemägi on äsja välja toonud noorte probleeme lahkava «Kevade ärkamise». Järjepidevus on seegi, et lavastuse

liikumisjuhina naasis koduteatrisse vilistlane Helen Solovjev. Tema ja kunstnik An-Liis Amuri jaoks on selle teatritükiga tegelemine osa Viljandi kultuuriakadeemia lõputööst.

Siit edasi mõeldes on üliõpilasteater ideaalne praktikabaas. Teatriteaduse tudengitel oleks võimalik ühendada teooria praktikaga, analüüsida lavastusi ning kirjutada kriitikat. Etenduskunstide õppijad saaksid kätt proovida dekoratsioonide, butafooria ja valgustuse alal. Majanduse, turunduse ja kultuurikorralduse eriala inimesed saaks appi tulla projektide juurde.

Head unistused kipuvad täide minema. Seega unistan, et järgmisel kevadel tuleb Tartusse rahvusvahelisele tudengiteatrite festivalile kokku hulk värskete ideedega truppe. Ja et TÜT saaks seda sündmust võõrustada oma majas – näiteks Jakobi 1 asuvas endises kirikus, mis oleks tänapäevastele tingimustele vastavalt väljaehitatud teatrimaja. ☹

Universitas Tartuensis on Tartu ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaz 3700. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Tartu, Munga 4 (II k); Tel: 737 5680, 523 1751; e-post: ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Postiaadress: Ülikooli 18, Tartu 50090 • **Vastutav väljaandja:** Illari Lään; **peatoimetaja:** Sigrīd Sõerunurk; **toimetajad:** Merilyn Merisalu ja Sven Paulus; **keeletoimetaja:** Marika Kullamaa; **küljendaja:** Margus Nõmm; **fotograaf:** Andres Tennus; **infofotoimetaja:** Liis Sandre, Kady Sõstar; **Trükk:** Ecoprint • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustratsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetust lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensisile. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegiumi esimees:** Maja Vadi, **liikmed:** Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päärt, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul, Liina Liiv.

- 7 Parroti pärandesemed jõudsid Tartu ülikooli.
- 10 Persoon: Mati Kilbi sünnipäev jäi Hitlerist hoolimata paika.
- 14 Väitekirj
Kõrgstiilne ning nüanssiderohke kirjutamisoskus aitab elus haljale oksale jõuda. Nõnda usub aastaid kooliõpilasi kirjutama õpetanud ning riigieksamikomisjonis lõpukirjandeid hinnanud Kersti Lepajõe.
- 17 Inauguratsiooniloenguid peavad riigioiguse professor Ülle Madise, geomeetria ja topoloogia professor Viktor Abramov ja Euroopa õiguse professor Julia Laffranque.
- 20 Rektor Alar Karis: majad ja masinad on, nüüd tuleb tegeleda inimeste leidmise ja hoidmisega.
- 23 Märtsis panid TÜ, TTÜ ja eesti keele instituut aluse eesti keeleressursside keskusele, kuhu kogutakse kokku praegu eri kohtades asuv digitaalne keelevara.
- 24 Ülikooli kirjastus võtab kvaliteedi luubi alla.
- 28 Kuidas puhastada ürgbakterite abil järvede vett või muuta merevett joodavaks? Seda ja rohkemgi veel uuritakse ideelaboris.
- 30 Reisikiri: Endiste kannibalide maal mägesid vallutamas.
- 33 Tudengipäevi korraldab ülikooli kultuuriklubi tähistab juubelit, endised ja praegused klubilised meenutavad festivalikorralduse köögipoolt.
- 36 Vilistlane: Eesti innovaatilisema ettevõtte juht Jevgeni Kabanov ühitab teaduse ja ettevõtluse.
- 38 Ajalugu: Gustav Ränga tee vanavara juurest rahvuskultuuri mõtestajaks
- 42 Üliõpilasteatrid on maailmas üha laiemat kandepinda koguv liikumine, usub pikka aega rahvusvahelist üliõpilasteatrite assotsiatsiooni juhtinud Robert Gernay.
- 45 Bioinformaatikaprofessori Jaak Vilo essee: Eesti ja e-Eesti. Kas üks või kaks vankrit?
- 48 juubelid, stipendiumikonkursid, tunnustused, kaitsmised, teated

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 4. mail 2012.

roheline trükis

Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükkivärvidega. ©Ecoprint

«Kuidas tudeng rappa läks?»

26. aprillil kell 13 Tartu ülikooli ajaloo muuseumi valges saalis toimuv konverents «Kuidas tudeng rappa läks?» heidab pilgu Tartu üliõpilaste ajaloole ja katsumustele.

Tudengite kevadpäevade ajal toimuv konverentsil esitavad nii kogenud kui ka algajad ajaloo-uurijad arhiivitoimikutest välja tulnud uusi ja vähetuntud fakte või tuntud faktide uudeid interpretatsioone Tartu üliõpilaselust. Loengu «Miks astuda ülikooli?» peab ka ajaloolane ja Eesti Üliõpilaste Seltsi üks taasasutaja Toomas Hiio.

Vastuse saavad muu hulgas küsimused: miks noor inimene õigupoolest ülikooli õppima tuli? Mida kõrgkool tudengile andis? Mis juhtus siis, kui tudeng ei käitunud nii, nagu temalt oodati? Mida tähendas *vivat* või *pereat*? Kuidas üliõpilane kartserisse sattus ja kuidas ta sealt välja sai? Miks üliõpilane turbarappa saadeti ja kuidas püüti sellest pääseda?

Konverents toimub koos üliõpilaselust rääkiva näitusega «Moodne tudeng. Oh ajad, oh kombed!» mis on avatud kuni 3. juunini. Kavas on ka filmilõigud tudengielust eri aegadel. Konverentsi kava ja lisainfo on ülikooli ajaloo muuseumi kodulehel www.ajaloomuuseum.ut.ee.

Triaadi sünnipäev

TÜ Viljandi kultuuriakadeemia iga-aastaseks traditsiooniks saanud levimuusika eriala päevadest põlvnev minifestival «Muusikatriaad» toimub tänavu 20. korda.

Tavaliselt kolm päeva kestev «Muusikatriaad» on sel aastal venitatud viiele päevale. Juba 9. ja 10. aprillil alustatakse koolikontsertidega Pärnu- ja Tartumaal, teisipäeval toimub ka avalik oma-kultuuriakadeemia loeng, kus Immo Mikhelson räägib Viljandi pärimusmuusika aidas teemal «Minu, sinu, meie muusika».

Põhifestival algab kolmapäeval, 11. aprillil, kui kultuuriakadeemia õppejõud ja sõbrad annavad Viljandi muusikakooli orkestrimajas ühiskontserdi «Kokkutulemine». Sama päeva õhtul jätkub triaad akadeemia džässiklubiga pärimusmuusika aida kohvikus.

12. aprillil jagab oma teadmisi sponsorlusest Jüri Makarov ning õhtul pakuvad kultuuriakadeemia üliõpilased kuulajatele folkloorset kompotti tantsust ja muusikast. Samuti saab Joosep Sanga juhendusel aimu muusika kuulamisest.

Viimasel päeval toimub muusikatriadi noore muusiku konkurss, kus 1000 euro suuruse peaaahinna eest astuvad võistlustulle 13 noort muusikut. Parimale omaloomingu esitajale annab kauplus Muusik 640 euro väärtuses kinkekaardi, parima džässmuusiku auhinna annab välja «Jazzkaar» ning parimat rahvamuusika seadet premeerib pärimusmuusika keskus Viljandi folgi festivalipassidega.

Festival lõppeb Pille Kannimäe portreefilmiga kultuuriakadeemia vilistlasest Silver Sepast ning konkursi parimate tunnustamisega pärimusmuusika aidas.

TÜ akadeemiline naiskoor Eesti parim

11. märtsil saavutas TÜ akadeemiline naiskoor Eesti naislaulu seltsi korraldatud naiskooride võistulaulmisel esikoha. Triin Koch pälvis parima dirigendi preemia.

Seekordne konkurss oli pühendatud helilooja Ester Mägi 90. sünnipäevale ning võistlusel osales kokku 42 koori üle Eesti. Võisteldi viies kategoorias ning ülikooli naiskoor pälvis esikoha

kõige nõudlikumas, naiskooride A-kategoorias. Dirigent Triin Kochi tööd tunnustati A-kategooria parima dirigendi preemiaga.

TÜ akadeemilisel naiskooril on olnud aktiivne kontsertaasta: sügisel esineti lavastusega «Jakob, oh Jakob» Tallinnas Põhuteatris ning Tartu festivalil Draama 2011. Tänavu mais sõidab koor kontsertreisile Kanadasse.

Foto: Andres Tennus

26. märtsil andis rektor Alar Karis ajaloolasele ja riigikogu liikmele Tõnis Lukasele üle Skytte medali tema panuse eest Tartu ülikooli kui rahvusülikooli positsiooni kindlustamisel ning ülikooli arendamisel tänapäevase juhtimisstruktuuriga kõrgharidus- ja teadusastutuseks.

Varasematel aastatel on medali saanud Rein Taagepera, Dag Hartelius, Andres Lipstok, Jüri Raidla, Andrus Ansip, Lennart Meri, Mart Laar, Marju Lauristin, Mihkel Pärnoja ning mitme riigi suursaadikud. 2010. ja 2011. aastal autasu välja ei antud.

Johan Skytte oli 17. sajandi Rootsi riigiametnik, esimene Liivimaa, Ingeri ja Karjala kindralkuberner, Academia Gustaviana tegelik asutaja, selle privileegide looja ja ülikooli esimene kantsler. Skytte medal antakse riigivõi ühiskonnategelasele, kes on viimastel aastatel aidanud kõige enam kaasa Tartu ülikooli ja Eesti kõrghariduse arengule.

Ülikooli naiskoori vilistlaskoor tähistab juubelit

14. aprillil kell 17 tähistab TÜ akadeemilise naiskoori vilistlaskoor aulakontserdiga 20 aasta juubelit, kuhu on oodatud kõik huvilised. Sissepääs kontserdile on tasuta.

Kontserdi «Gloria musicae» («Au muusikale») esimeses pooles esitavad TÜ naiskoori vilistlaskoor ja inseneride meeskoor peamiselt eesti koorimuusikat. Kontserdi teises pooles tuleb naiskoorilt esitamisele mitu säravat teost vaimuliku muusika vallast. Kontserdi kulminatsiooniks

kujuneb Antonio Vivaldi «Magnificat» Vaike Uibopuu dirigeerimisel mõlema koori ja solistide ettekandes. Solistid on Ragne Saul (sopran), Ivo Posti (kontra-tenor) ja Rasmus Kull (tenor). Kontsertmeisterid on Anna Humal ja Märten Karm (klaver).

28. aprillil on sama kava ja esi-nejatega kontsert Tallinnas metodisti kirikus. Tallinna kontserdi salvestab ERR-i klassikaraadio.

Tänavu 11. märtsil võitis TÜ naiskoori vilistlaskoor Ester Mägi

90. sünnipäeva puhuks korraldatud naiskooride võistulaulmisel taas B-kategoorias suure punktisummaga esikoha. Dirigendi eripreemia sai Vaike Uibopuu ja kontsertmeisteri eripreemia TÜ magistrant Märten Karm.

Vilistlaskoori tugevaim kül on kõlakultuur, mille arendamisele paneb dirigent suurt rõhku. Koori asutaja ja dirigent Vaike Uibopuu pälvis 2011. aasta novembris maailma kultuurinõukogu diplomi.

Tudengid tegid uue telesaate

Kuus TÕ magistriõppe üliõpilast töötasid õppejõu Ott Karulini juhendamisel välja uue telesaate, kus iga kord vaadeldakse ühe kultuuritegelase silme läbi Eesti teatrite kolme uut lavastust.

Aine teatrikriitika seminar raames moodustatud gruppi kuuluvad viis teatriteaduse ja üks semiootika magistrant. Üliõpilased pidid ise välja mõtlema nii telesaate kontseptsiooni, saatekülalised kui ka neile esitatavad küsimused. Karulini sõnul annab selline lisaülesanne tudengitele hea kogemuse.

«Akadeemilises hariduses, vähemalt humanitaarteadustes, üldjuhul praktikale suurt rõhku ei pöörata, kuid, olgem ausad: teadlasteks saavad meist vähesed ja seega pole mingit põhjust sundida noori esimest korda päris maailmaga kokku puutuma alles pärast kooli,» ütles Karulin.

30. märtsil eetris olnud esimese teatrisaate külaline oli helilooja Helena Tulve, kes valiti 2008. aastal TÕ vabade kunstide professoriks. Fotol koos Arvo Pärtiga.

Foto: Teet Malsroos / Öhtuleht

Just seetõttu on ta püüdnud pea iga enda kursuse raames pakkuda üliõpilastele mõnd lisaülesannet, mida saavad näha ka inimesed väljastpoolt õppetooli. Varasematel aastatel on valminud artiklikogumik koostöös teatriga NO99, lavastust saatev õpijuhend õpetajatele Eesti Draamateatri

jaoks ning nüüd uus teatrisaade Tallinna Televisioonis. «Kuna nõudlus teatrikriitikute ja -toimetajate järele ületab jätkuvalt pakkumist, on hea, kui tudengid saavad juba õppimise ajal kogemusi ja loovad kontakte,» rääkis Karulin. Sarja «Elamus» teine saade jõuab ekraanidele 27. aprillil.

Wikipedia ootab tõlkimist

Kuni aprilli lõpuni ootavad Euroopa komisjoni esindus Eestis ja MTÜ Wikimedia Eesti huvilisi osalema tõlketalgutel, mille käigus tõlgitakse võõrkeelsetest Wikipediast õppematerjalideks sobivaid või lihtsalt üldhariva sisuga artikleid eesti keelde.

Teist korda toimuvate tõlketalgute eesmärk on suurendada vabalt kättesaadava asjatundliku ja usaldusväärse info hulka eesti keeles ning täiendada koolide ja ülikoolide õppetöös kasutatavat

ning üldharivat materjali eesti-keelses vikipeedias.

Samuti loodavad korraldajad saada eestikeelsele vikipeediale uusi kaastöötajaid ja toimetajaid ning väärtustada tarbetekstide tõlkijate tööd.

Talgutel saavad osaleda kõik vikipeedia registreeritud kasutajad peale žürii liikmete. Registreerimiseks tuleb kasutada vikipeedia lehekülje ülaosas leiduvat nuppu «logi sisse / registreeru kasutajaks». Kasutajanimi jätab

talgulise anonüümseks, kui ta oma nime ise ei avalda.

Üks silma paistnud tõlkija saab 1000-eurose reisitšeki sõiduks vabalt valitud sihtkohta. Lisaks kingitakse tublimatele talgulistele raamatupoe kinkekaarte ja teaduskirjandust. Auhinna vastuvõtmiseks tuleb oma nimi žüriile teatavaks teha, see avalikustatakse ainult asjaosalise nõusolekul.

Täpsem info tõlgetalgute sisulehel http://et.wikipedia.org/wiki/Vikipeedia:Tõlketalgud_2012.

19. märtsil andis Lars Girgensohn rektor Alar Kari-sele üle TÕ kunagisele rektorile Georg Friedrich von Parrotile kuulunud pärandesemed, portsigari ja kullast sõrmuse, mille Parroti järeltulijad soovisid annetada ülikooli ajaloo muuseumile.

Perekonna valdusesse on esemed jõudnud põlvest põlve pärandusena. Nimelt oli Girgensohnide vaarema Wilhelmine Girgensohn rektor Georg Friedrich Parroti vanema poja Wilhelm Friedrich von Parroti tütar. Pärandesemete ülikooli jõudmist vahendanud TÕ kultuuripsühholoogia professor Peeter Tulviste märkis, et selline kingitus on ilus näide akadeemiliste inimeste üle sajandite ulatuvast kokkukuuluvustundest.

Foto: Andres Tennus

TAM saab 100

Aprillis tähistab Tartu akadeemiline meeskoor kolme kontserdiga oma 100. sünnipäeva.

Koostöös Eesti Kontserdiga toimuvad kolmeosalised kontserdid. Esimeses osas esitatakse TAM-i eelmiste peadirigentide, Juhan Simmi, Leenart Neumani ja Richard Ritsingu kirjutatud laule. Seejärel esitatakse koos TÕ sümfooniaorkestriga neli pala, solistina on kaasatud Atlan Karp Vanemuisest.

Teises osas tuleb esitamisele klassikaline koorimuusika eesti heliloojatelt (G. Ernesaks, V. Tormis, A. Pärt, A. Ritsing jt). Kolmandas osas esitab koor koos liikumiseadega järjest 15 laulu (klaveril Jorma Toots, kaasatud on ka koreograaf Enn Meiesaar Viljandi kultuuriakadeemiast, samuti üks tantsupaar). Juubelikontserdite sari saab piduliku lõppakordi TÕ aulas 27. aprillil, millele järgneb bankett Dorpati konverentsikeskuses.

TAM-i peadirigent on alates

1974. aastast Alo Ritsing, kes eelmisel aastal tähistas 75. sünnipäeva. 2011. aasta novembris osales TAM koos Eesti rahvusmeeskoori ja inseneride meeskooriga kontserdisarjas «Ants Üleoja 75 ja Alo Ritsing 75». Kontserdisari pälvib Eesti kooriühingu tunnustuse aasta tegu 2011.

Lisaks juubelikontsertidele valmistub TAM sügiseseks väliskontsertreisiks Jaapanisse.

Kohting vingete vilistlastega

Tartu ülikooli ajaloo muuseum alustab kohtumisõhtute sarjaga «Vinged vilistlased», kus mitmed ülikooli vilistlased räägivad oma tudengipõlvest, sõpradest, tegudest ja tegematajätmistest.

Esimene kohtumine toimub 12. aprillil kell 19.15 Tartu ülikooli ajaloo muuseumis, vingete vilistlaste kogemusi jagavad Kaarel ja Indrek Tarand, kes käisid TÕ-s veel 1990. aastate alguses. Järgmisel korral, 17. aprillil kell 19.15 on kohal Jaak Aaviksoo, kes lõpetas Tartu riikliku ülikooli 1976. aastal teoreetilise füüsika erialal.

Kohtumisõhtute sari «Vinged vilistlased» toimub Tartu ülikooli ajaloo muuseumi näituse «Moodne tudeng. Oh ajad, oh kombed!» raames. Sissepääs 1 euro.

Algas doktorantide populaarteaduslike artiklite konkurss

Tartu ülikool korraldab teist aastat doktorantide populaarteaduslike artiklite konkurssi, kuhu on oodatud ka teiste Eesti ülikoolide ning ka välisülikoolide doktorantide põnevad artiklid. Üheks konkursil osalemise tingimuseks on artikli esitamine eesti keeles.

TÜ teaduse populariseerimise peaspetsialisti Aitel Käpa kinnitusel on kolm eelnevat konkursivooru olnud edukad: kokku on eri teadustemadel

laekunud üle saja artikli. «Kui reeglina jõuavad meediasse teadest suurtest teadussaavutustest, siis see konkurss on näidanud, et ka suurte avastuste telgitagustes on palju põnevat. Teadustöö on protsess, milles mängivad tihti kõige olulisemat rolli just doktorandid,» ütles Käpp.

Ka seekord auhinnatakse parimaid teadusest kirjutajaid rahaliste preemiatega. Esikoht saab 1000 eurot, teise koha auhinnaks on 500 eurot ja

kolmanda koha saavutaja pälbib 250 euro suuruse preemia.

Võistlustöid hindab teadlastest ja ajakirjanikest koosnev žürii. Tööde esitamise tähtaeg on 1. mai. Žürii teeb oma otsuse 15. maiks, mille järel võetakse võitjatega ühendust.

Parimad artiklid avaldatakse TÜ teadusuudiste portaalis Novaator.

Lisainfo: <http://www.ut.ee/et/teadus/doktorantide-artiklikonkurss>.

Eelmise aastal osales täienduskoolitusel 20% rohkem inimesi

2011. aastal täiendas end Tartu ülikooli 1599 kursusel 30 160 täiendusõppijat, sellega on Tartu ülikoolist saanud suurim täienduskoolituste pakkuja Eestis.

Elukestva õppe keskuse juhataja Tiia Ristolainen sõnul jääb 2011. aastast meelde tulemuslik koostöö mitme suurettevõttega (Eesti Energia Jaotusvõrgud OÜ, Ericsson Eesti AS, Viru Keemia Grupp), kus firmadele pakuti just nende soovide järgi valminud koolitusprogramme.

Tallinnas kasvas eelmisel aastal täiendusõppe maht võrreldes ülemöödunud aastaga 65%.

Samuti on viimastel aastatel kasvanud e-õppe toega kursustel osalejate arv. Rohkem osalejaid oli nii täielikult veebipõhistel, veebitoega auditoorsetel koolitustel, kaugkoolituskursustel kui ka teaduskooli poolt korraldatud posti teel toimuvatel koolitustel.

Valdkonniti korraldati 2011. aastal enim kursusi sotsiaalteaduse, haridus ning humanitaarteaduse valdkonnas, järgnesid meditsiini, loodusteaduste, täppisteaduste ja sporditeaduste teemad.

Kõige rohkem koolitusi korraldas 2011. aastal sotsiaalka haridusteaduskond, nendest

põhiosa moodustasid õpetamise ja psühholoogia koolitused. Kõige rohkem õppijaid oli elukestva õppe keskuse korraldatud koolitustel (5190), järgnevad sotsiaal- ja haridusteaduskond (4582), arstiteaduskond (4268), filosoofiateaduskond (2894) ja Narva kolledž (2583). Võrreldes varasemaga on suurenenud täienduskoolituste pakkumisel just teaduskondade aktiivsus.

Kõige suurema osalejate arvuga koolitused olid väärivate ülikooli loengud Tartus, Tallinnas, Pärnus ja Kuressaares (kokku 1723 osalejat).

TEADUSKIRJASTUS AASTAST 1632

Maailm ühe hiirekliki kaugusel

Tartu Ülikooli Kirjastuse e-pood
www.tyk.ee

TARTU ÜLIKOOLI KIRJASTUS

Mati Kilbi sünnipäev jäi Hitlerist hoolimata paika

TÄNAVU VÄÄRIKAT JUUBELIT PIDAV KAHEKORDNE MATEMAATIKA-INFORMAATIKATEADUSKONNA ENDINE DEKAAN SAAB SEDA TEHA ÕIGEL PÄEVAL, KUIGI OLEKS VÕINUD MINNA KA TEISITI.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Kui Mati Kilp 70 aastat tagasi 19. aprillil paarkümmend minutit enne südaööd sündis, tehti tema emale ettepanek lapse sünnikuupäevaks kirjutada hoopis 20. aprill. «Järgmisel päeval oli Adolf Hitleri sünnipäev ja sel päeval sünnitanud naistele oli ette nähtud rahaline toetus,» selgitab Kilp ettepaneku tagamaid. Kirja jäi siiski õige päev.

Paar kilomeetrit Jõhvist Tartu pool Tammiku külas kasvanud mehe lapsepõlve mõjutasid sõja-aastad üsna palju.

Pere maja ligidal asus sakslaste õhutõrjepatarei, mida Vene lennukid tihti pommitamas käisid. Ühe sellise pommitamise käigus kukkus tema voodile aken. Poiss pääses klaasikilde täis voodist siiski ühegi kriimuta. Eri aegadel pandi nende majja elama ka saksa, vene ja eesti korpuse sõjaväelasi.

Jõhvi 1. keskkoolis käimisest

on Mati Kilbil kõige paremad mälestused, kuigi ka seal oli mitmeid segadusi. «Vahepeal kaotati meie koolist keskkooliosa ja siis toodi jälle tagasi, mistõttu juhtus nii, et ma olin koguni viis aastat kõige vanema klassi poiss.»

Just kooliajal pandi mõnes mõttes paika ka noormehe edasine saatus. Kui Kilp oli seitsmendas või kaheksandas klassis, ütles üks sugulane, et temast saab matemaatikaõpetaja. Kuigi enne olid noormehe mõtted liikunud hoopis keeleõpingute suunas, hakkas ta ka ise sugulase välja käidud mõtteid mõlgutama.

MATEMAATIKAST PAKS ÜLIKOOLIÕHK

«Väikese provintsikooli õpilaseks ei olnud ma küll ülikooli pääsemises väga kindel, aga olles maapoisiina kõiki maatöid teinud, ei kartnud ma hinges väga ka tagavaravarianti,» meenutab Kilp.

Ülikooli ta ka pääses ja õppis seal piisavalt heal tasemel, et

kaitsta füüsika-matemaatikakandidaadi väitekirja juba maineka Moskva ülikooli juures.

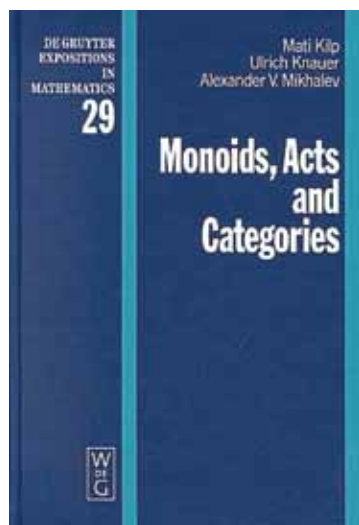
Kilbi sõnul oli see koht, kus õpetasid väga silmapaistvad matemaatikud, kuhu püüdsid oma tulemusi tutvustama tulla matemaatikud mitte ainult Nõukogude Liidust, vaid ka mujalt üle kogu maailma.

Moskva ülikool oli koht,

«SIGARASKE AINE, AGA HUVITAV. KAHJUKS TIKKUS KÜLL UNI LOENGUTEL PEALE TULEMA, AGA PEAN TUNNISTAMA, ET NII RASKE AINE, NAGU SEDA ON ALGEBRA, LUGEMISE JA SELETAMISEGA SAI MATI KILP VÄGA HÄSTI HAKKAMA.»
ÜHE TUDENGI HINNANG MATI KILBI ALGEBRA ÕPPEAINELE AMETLIKU ÕIS-I TAGASISIDE B-OSAS.

MATI KILP

- Sündinud 19. aprillil 1942 Jõhvis.
- Õppinud Jõhvi gümnaasiumis, Tartu riiklikus ülikoolis, Moskva ülikoolis ja Berkeley ülikoolis USA-s.
- Olnud 1980–1989 TÜ matemaatikateaduskonna dekaan ja 2009–2012 matemaatika-informaatika teaduskonna dekaan.
- Alates 1992 TÜ korraline algebra professor.
- Uurinud monoide ja polügoone üle monoidide. Iseäranis on teda huvitanud polügoonide lamedusomadused ja monoidide homoloogiiline klassifikatsioon.
- Eesti Matemaatika Seltsi ja American Mathematical Society liige.
- Kirjutanud mitmeid matemaatikaalaseid teoseid.

kus teaduskonna koridorides, auditoriumidest rääkimata, oli hommikul kella üheksast õhtul kella kümneni õhk matemaatilistest ideedest paks.

«Loomulikult olid sealsed kursused reeglina mõnevõrra mahukamad ja sisutihedamad kui kusagil mujal Nõukogude Liidus, Tartus kaasa arvatud. Aga ka TRÜ matemaatika õpetamise tase oli väga hea. Ma usun, et on praegugi,» räägib Kilp.

Tänu Tartus professor Gunnar Kangro, dotsentide Endel Jürimäe, Ülo Lumiste, Leo Vöhandu, Jaak Hioni ja teiste käest saadud õpetusele laotud vundament oli piisav, et Moskva ülikool eriliste pingutusteta kiitusega lõpetada.

Eriti hea sõnaga märgib Kilp Jaak Hioni kohustusliku õppetöö kõrval antud täiendavat algebraõpetust, mis lubas tal kohe hakata kaasa lööma aspirantidele mõeldud seminaris ning ta võeti selles seltskonnas kiiresti omainimeseks.

Just algebrat on ta ka ise tükk aega Tartu ülikoolis õpetanud, alates 1992. aastast on Kilp teaduskonna korraline algebra professor. Ühe keerulisema bakalaureuseastme õppeaine proovib ta üliõpilastele hästi selgeks teha.

ÕPETADA TULEB SEDA, MIDA OSKAD

«Algebra puhul on tegemist tööpoolest raske ainega, sest uuritakse mitmesuguste tehete omadusi, aga selles mõttes abstraktselt, et ei hoolita sellest, milliste elementidega neid tehakse. Sellega

ei ole alguses mitte kõige lihtsam harjuda.»

Kilbi sõnul tuleb püüda üliõpilastele selgeks teha, et käsitletavat algebralised struktuurid moodustavad ilusaid ideaalmaailmu. Ega see ka kohe selgeks ei saa, aga kui on juba võrdlusi ja asjaga harjutud, hakkab nii mõnigi seda peaaegu samamoodi nägema.

Õpetamisel on mehe arvates olulisim õpetada seda, mida ise oskad. Kuigi õppejõud ei saa tudengite eest õppida, saab ta neid selles aidata.

«Matemaatikat õpetades tähendab see seletamist, mis on õpikus ridade vahel, kas valemit tuleb vaadata vasakult paremale või paremalt vasakule või tuleb hoopis mõlemast otsast keskelle kokku tulla. Samuti näidete toomist, võrdlusi varem teada olevaga, võimalikele rakendustele osutamist ja nii edasi.»

Suur osa matemaatikatudengitest peab professorist lugu, kuna raske materjal saab konkreetselt ära seletatud ja jagatud hinnangud on õiglasel. Kuigi Kilbi dekaaniaastatel algasid loengud enamasti kell kaheksa hommikul, hakkas lõpuks algebra mitmete isegi meeldima.

Professori sõnul on esimestel ülikooliaastatel laotav nn õppevundament oluline baas, kuhu tuleb mõlemalt poolt palju aega ja energiat panustada. See on eriti oluline teadustööle mõtlemisel, kus juhendaja ja juhendatav peaksid väga hea tulemuse saamiseks teineteist leidma juba hiljemalt üliõpilase teisel õpinguaastal.

Universaalset teaduse tege-

mise reeglit Kilp küll välja ei käi, sest sõna teadus all mõistetakse mitmeid eri asju. «Küll tean aga, et tõsise matemaatilise probleemi lahendamiseks peab olema leitud huvitav probleem, millele teatud aja jooksul mõeldakse – nagu viimasel ajal on kombeks väljenduda – 24/7.»

Õppetöös on teda aidanud ka 1970. aastate lõpus Ameerika Ühendriikides Berkeley ülikoolis veedetud aeg, mida Kilp sai kasutada enesetäiendamiseks.

Tagantjärele tunnistab professor, et ega sinnani jõudmine kerge ei olnud. Enne kui ta 1978. aasta suvel Ameerikasse jõudis, oli talle küllakutsega Bulgaariasse minek ära keelatud.

Samuti ei saadetud ülikoolist edasi mehe taotlust Rootsi teadustööle minna ning ka esimese Berkeleysse mineku taotluse kohta oli Moskvast teatatud, et ameeriklased on sellele ei öelnud.

AMEERIKA KOGEMUSTE KASU EESTIS

Kui Kilp aga teisel katsel lõpuks Washingtonis vastuvõtva kõrge komisjoni uksest sisse astus, võeti teda vastu sõnadega: «Mister Kilp, teie olete siis see mees, kellele USA peab kaks korda jah ütleva, enne kui te siia tulete.»

Kauaoodatud võimalus ühe USA silmapaistvama matemaatikakeskuse elu seestpoolt näha ja seal töötada oli mehe jaoks hindamatu väärtusega. «Berkeleys sain ma kogemuse, mis aitas mul hilisematel aastatel koostööd teha mitmete matemaatikutega teistest lääneriikidest,» meenutab Kilp.

Ta püüdis end Ameerikas

täiendada valdkonnas, kus intensiivselt tegutses tolleks ajaks juba neliteist aastat sama põhikoosseisuga seminar. Seal mõisteti üksteist poolelt sõnalt ja ega eestlasele järeleaitamistunde ei antud. Enne äratulekut suutis Kilp aga asjades juba kaasagi rääkida.

Tagasi Tartusse tulles tekkisid just tänu sellele kogemusele mitmed uued kursused automaatidest, aga ka inglisekeelne kursus ringidest ja homoloogiast.

Kahel perioodil Tartus oma teaduskonna dekaan olnud Kilbi sõnul on aastate jooksul toimunud muudatustest suurim see, et matemaatikateaduskonnast on saanud matemaatika-informaatikateaduskond, kus informaatika osakaal järjest suureneb.

Nii kolleegide kui ka tema enda hinnangul on mehe suurim panus dekaanina olnud teaduskonna eri osade vahelise tasakaalu hoidmine. «See on tähtis ka tulevikku silmas pidades, kõik praegu teaduskonnas toimivad suunad on olulised ja väärt säilitamist,» kinnitab Kilp.

Uue rektori valimiste eel korraldab Mati Kilp sõnu, mida ta ütles ka viis aastat tagasi: «Loodan, et rektor oskab hinnata rahuliku akadeemilise tööõhkkonna olulisust, mõistab ülikooli osade omapära ja oskab toetada ka neid erialasid, mille tegelikku tähtsust – nende objektiivsele olulisusele vaatamata – ülikoolist kaugemal seisvad otsustajad ei taha või ei suuda mõista.»

Kersti Lepajõe loodab, et tema väitekirjast tõuseb kasu tekstiloomega tegelevatele õpilastele ja nende õpetajatele.

Foto: 2x Andres Tennus

Lepajõe: noored kirjutagu põlvkonna nimel

KÕRGSTIILNE NING NÜANSSIDEROHKE KIRJUTAMISOSKUS AITAB ELUS HALJALE OKSALE JÕUDA. NÕNDA USUB AASTAID KOOLIÕPILASI KIRJUTAMA ÕPETANUD NING RIIGIEKSAMIKOMISJONIS LÕPUKIRJANDEID HINNANUD KERSTI LEPAJÕE.

Sven Paulus

sven.paulus@ut.ee

Lektor analüüsis oma väitekirjas kirjandit kui tekstiliiki, vaadeldes lõpu- kirjandite tekstuaalseid, retoorilisi ja diskursiivseid omadusi.

Mille alusel valisite uurimismaterjali?

Meile kui riigieksamikomisjoni hindajaile satub igal aastal 300 ja pisut enamgi tööd, nii et uurimismaterjal on neist töödest, mida hinnanud olen. Tegin valiku aastatel 1999 ja 2007 kirjutatud riigieksamikirjandite põhjal, valimis oli 400 tööd.

Aga milline oli töö teoreetiline aluspõhi?

Lingvistiline tekstianalüüs ja Halliday kontseptsioon sellest, et keel on valik millestki. Ja see räägib märksa enamast kui ainult keelest, kui tähistusfunktsioonist. Räägib ka suhetest, rollidest ning identiteedist.

Kui võtta kirjandit kui tekstiliiki, siis mis teeb ühest kirjandist kirjandi?

Selle töö käigus selgus tõesti, et kirjand on üsna selge ja traditsiooniliste tunnustega tekstiliik. Esmalt viitab sellele kirjandi selge struktuur: sissejuhatus, teema arendus ja kokkuvõte.

See on kõigile teada struktuur. Aga lisaks võib leida, et teksti sissejuhatused ja lõpetused on üsna tüüpilised. Ülesehituslikult poolelt on kolm-neli kindlat vormi, kuidas sellist teksti alustatakse ja paar-kolm viisi, kuidas

seda lõpetatakse. Teine pool on argumenteerimise või retoorika pool. See, kui palju tuuakse tekstidesse fakti- ja tundepõhiseid argumente. Ega faktipõhiseid saagi väga tuua, sest fakte pole lõpukirjandi tegijal käepärast. Üsna paljud tekstid liiguvad ikkagi tunnetel ja arvamistel. Ikka see «mina arvan, et...». See aga ei tähenda, et poleks häid kirjutajaid. Tipphea kirjutaja tunneb nii või teisiti ära, ükskõik, mis tekstiliiki ta ka loob. Aga õpetuslikust aspektist vaadeldes on see töö abiks ehk nendele noortele, kel on tekstiloomega raskusi, samuti nende õpetajatele.

Keelekasutuse poolelt – millist keelt õpilased lõpukirjandis kasutavad ja kas see on ka aastate vältel muutunud?

Eks ikka on muutunud, kirja-keelsus on, nagu me eeldame, normkirjakeele kasutamine. Internetikeele intensiivse pealetungi najal on arusaam haritud inimese kõrgstiilsest kirjakeelest väga palju nihkunud ja muutunud. Argikeelsus tungib vägisi kirjalikesse tekstidesse. Meil on palju näiteid, et noor inimene ei taju enam, mis on suulise ja mis kirjaliku keele sõna. Tekstides on kõik need «aint» ja «tegelt» ka kirjutatuna sees, nendes samades riigikirjandites. Need on küll üksikud näited, mis ikkagi kõnelevad sellest, et kõrgstiilse teksti loomise õpetamine on üha vaearikkam tegevus. See taju, mis on kirjakeele norm, on hägustunud küll.

Kas mingis mõttes on kirjakeel aastatega taandunud?

Teatavas tähenduses küll. Ma ei räägi õigekeelsusnormist, pigem stiilitajust. Sellest, missugusesse kasutuskeskonda milline keel sobib. Sellega on tõsisemid nihkeid. Kirjavahetus tudengitega räägib siin enda eest. Ma julgen vist väita, et üha kitsamaks muutub nende ring, kes tajuvad keelenüansse. Aga keel muutub. See ei tähenda, et minu põlvkonna keel oleks ideaal. Põlvkond noorematel on teised keeled. Tudengitele ütlen ma siiski, et nüansseeritud keelekasutus ja kõrgstiili valdamine aitab elus haljale oksale jõuda.

Kas õpilased oskavad piisavalt argumenteerida ja kasutada retoorilisi võtteid?

Valdavalt oskavad. On palju neid, kes toovad oma tekstidesse häid ja tõsiseltvõetavaid fakte, teavad neid ja oskavad kasutada. Valdavam tendents on see, et argumenteeritakse tunnetega. Retooriliste küsimuste esitamine argumenteerimisvõttena või metafooride kasutamine on ka tekstides täiesti olemas. Argumentatsiooni poolelt polegi asjad nii väga hullud. Kuid seda «mina arvan, et...» vormis käibetõdede esitamist võiks olla vähem.

Aga kas seesama intertekstuaalsus on üks neid kohti, kus jääb vajaka laiemast pildist?

Intertekstuaalsus on kirjandile kui tekstiliigile üks omaseid tunnuseid. Ilmneb, et noored inimesed ei oska iga kord kasutada oma lugemust. Kui ilukirjanduslik tekst jõuabki kirjandisse, siis on see enamasti pärit kooli kohus-

tusliku kirjanduse varamust. See annab märku suhteliselt väikesest lugemusest. Näiteks ei osata enamasti ka rakendada teistes ainetes õpitut – kas või ajaloo-teadmisi.

Küllap see pilt on siiski rik-
kam, kui see tekstidest välja tuleb.
Ma ei usu, et õpilaste lugemus on
nii tagasihoidlik, nagu uuri-
musest välja võib tulla. Julgen
väita, et seal on ka oskamatus
kasutada teisi tekste. Näiteks
võivad õpilase töös kõrvuti olla
Nietzsche, Kitzberg ja Balzac
või Tammsaare ja Kaur Kender.
See ajastute tunnetus või hea
kirjandusliku maitse tunnetus,
mis ajastutest autoreid sinna ühte
pisikesse teksti kokku pannakse,
see on vahel väga hägune. Kõik
võib olla põhimõtteliselt õigegi,
ainult täiskasvanud lugejal tekib
väga kummastav pilt sellisest
tekstide seostamise viisist.

Millised oli üllatavaimad leiud teie enda jaoks?

Huvitav oli see, kuidas noored
inimesed kirjutavad end tekstis
osaliseks. Ühelt poolt mina ja
teiselt poolt meie kasutamine.
Kellena nad end sellise kollektiiv-
se rühmana näevad. Minu jaoks
oli üllatav, et nad näevad end
kas meie, kui kõik inimesed või
meie, kui eestlased. Aga peaaegu
üldse pole meie kasutatud selles
tähtsuses, et «meie», kui minu
põlvkond. Meie on ikkagi eestla-
sed ja meie riik jne. Aga oli ül-
latav, et noored inimesed ei räägi
üldse oma põlvkonna nimel.

Kas analüüsitud kirjanditest saab üldistatult välja tuua tolle

Internetikeele intensiivse pealetungiga on arusaam haritud inimese
kõrgstiilsest kirjakeelest palju nihkunud ja muutunud, arvab Kersti
Lepajõe.

ajastu või nende aastate maail- mapildi?

Jah, muidugi. Kahju, et need
kirjandid on praktiliselt uurimata.
Need on 1997. aastast riikliku
eksami- ja kvalifikatsioonikeskuse
arhiivides ja seal nad seisavad.
Niipalju aega on nüüd mööda
läinud, et minu meelest oleks äär-
miselt huvitav teha sotsioloogilisi
uurimusi, missugune oli 1997.
aasta koolilõpetaja maailmapilt.
Meil on tegelikult olemas teks-
timaterjal, mis annab läbilõike
viimase 15 aasta kestel ühest
elanikkonna rühmast – abitu-
rientidest. See oleks väga huvitav
materjal sotsiaalteadlastele. Olen
korduvalt välja toonud 2007.
aasta pronksiöö näite. Riigikir-
jand oli toona kaks nädalat enne
pronksiöö ja kogu pronksiöö
tulek oli neis tekstides sees.
Lugesin neid töid, mis saabusid ju
nihkega, sündmuste toimumise

ajal ja minu jaoks oli see vapustav.
See, et Tallinnas läheb andmi-
seks, et «meie Lasnamäe omad
juba ammu teame, et kesklinnas
kogunevad need ja need». Need
tendentsid olid täiesti ilmselt
olemas. Noored teadsid, mis on
tulekul. Siis jääb vaid küsida, miks
siis nii läks?

Mis oleks hea lõpukirjandi retsept?

Lõpukirjandit sel kujul küll enam
pole, aga kirjand on eksami osa
ikka. Mis muud, kui tuleb vaadata
kirjutamise ülesannet ja lugeda
see täpselt läbi, sellest algabki
teksti loomine. Pealkirja etteand-
vat teksti enam pole, selle asemel
on temaatiline. Tuleks mõelda,
kuidas ma teema enda jaoks lahti
mõtestan ja kuidas seda piiritlen
ja kirjutada ikka sellest, millest
ma ka midagi tean. Vana hea
kirjakeel võiks ka meeles olla. ①

Kellel on viimane sõna inimõiguste kaitsele Euroopas?

26. aprillil kell 16.15
peab TÜ Euroopa
õiguse professor
Julia Laffranque ülikooli aulas
inauguratsiooniloengu teemal
«Kellel on viimane sõna inimõ-
guste kaitsele Euroopas?».

Demokraatlikes Euroopa
õigusriikides on avaliku võimu
tegevus allutatud põhiõiguste ja
-vabaduste austamisele ning nen-
dest kinnipidamisele. Euroopa
Liidus (EL) on inimõiguste vallas
peamisteks õiguslikeks alusteks
Euroopa inimõiguste konvent-
sioon, EL-i põhiõiguste harta ja
liikmesriikide põhiseaduslikud
aktid, sealhulgas Eesti põhisea-
dus, eelkõige selle teine peatükk.

Professor Julia Laffranque kä-
sitseb oma loengus nende õigus-
allikate vahelisi suhteid, analüüsi-
des Euroopa inimõiguste kohtu,
Euroopa Liidu kohtu ja Eesti
riigikohtu rolle põhiõiguste ja
-vabaduste tõlgendamisel ning si-
sustamisel. Professor arutleb selle
üle, kas põhiõiguste ja -vabaduste
kaitse dokumentidel on hierar-
hia, kuidas toimida, kui erinevad
sätted on vasturääkivad või kui
regulatsioon hoopis puudub, mil-
lisesse kohtusse tuleks inimesel
oma õiguste kaitseks pöörduda

ning kuidas on Eesti kohtunikul
võimalik teenida korraga kolme
jumalat: Eesti põhiseadust, EL-i
põhiõiguste hartat ja Euroopa
inimõiguste konventsiooni.

Loeng on üles ehitatud teoo-
rias väljendatud seisukohtade
testimisele praktikas. Sellest as-
pektist, kellele jääb viimane sõna
inimõiguste kaitsele, vaadeldakse
nii rahvusvahelise, rahvusülese
ja rahvuslikkuse seoseid kui ka
seadusandja, täitevvõimu, kohtu-
võimu ja veidi ka meediavõimu
vastasmõju. Lõpetuseks peatu-
takse katsetel korrastada Euroopa
õigusruumi muu hulgas seeläbi,
et võimaldada Euroopa Liidul

ühineda Euroopa inimõiguste
konventsiooniga.

Professor Julia Laffranque
on Tartu ülikooli vilistlane, siin
kaitses ta 2003. aastal ka dokto-
rikraadi väitekirjaga «Kohtuniku
eriarvamus. Selle võimalikkus
ja vajalikkus Eesti Vabariigi
Riigikohtus ja Euroopa Kohtus». Ta on täiendanud end korduvalt
Saksamaal, kus omandas 1998.
aastal magistriskraadi *summa cum
laude*, aga ka Euroopa ülikool-ins-
tituudis Firenzes ning prakti-
seerinud Euroopa komisjoni
õigusteenistuses ning Saksamaa
ja Prantsusmaa kõrgeimates
halduskohtutes.

Julia Laffranque

Julia Laffranque on töötanud justiitsministeeriumi EL-i õiguse talituse juhataja ja asekancleri ning riigikohtunikuna. Praegu on ta Euroopa inimõiguste kohtu kohtunik ja rahvusvahelise alalise vahekohtu liige. Aastatel 2008–2010 juhtis Laffranque Euroopa Nõukogu kohtunike konsultatiivkomiteed ning on praegu rahvusvahelise Euroopa õiguse ühenduse president. Euroopa

õiguse teemalisi loenguid on ta nii üliõpilastele kui ka riigiametnikele lugenud alates 1999. aastast, 2006. aastal sai temast TÜ õigusteaduskonna dotsent.

Julia Laffranque on kirjutanud kaks EL-i õiguse teemalist õpikut, toimetanud mitmeid kogumikke ja on arvukate, sealhulgas rahvusvaheliste publikatsioonide ning Eesti põhiseaduse kommentaaride autor. TÜ Euroopa

õiguse professoriks valiti Julia Laffranque 2011. aastal.

Tema peamised uurimisvaldkonnad on Euroopa avalik õigus, Euroopa Liidu liikmelisuse konstitutsioonilised ja institutsioonilised aspektid, liikmesriigi kohtute ja Euroopa Liidu kohtu vahelised suhted, kohtuniku sõltumatuse põhimõtte, juurdepääs õigusemõistmisele ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. [Ⓐ]

Geomeetria ja topoloogia professor Viktor Abramovi loeng

11. aprillil kell 16.15 peab TÜ geomeetria ja topoloogia professor Viktor Abramov aulas inauguratsiooniloengu teemal «Diferentsiaalgeomeetria ja matemaatilise füüsika vastastikused mõjutused».

Kaasaegses diferentsiaalgeomeetrias on oluline struktuuri seostus kas peakihtkonnal või vektorkihtkonnal. Seostus määrab kihtkonna kihi paralleelilekande piki joont ning vektorkihtkonna topoloogilised karakteristikud, mida nimetatakse Chern'i klassideks ja mis tuginevad seostuse kõverusele. Teoreetilises füüsikas on tähtsad kalibratsiooniväljateooriad. Ka-

libratsiooniväljateooriad füüsikas ja seostuste teooria diferentsiaalgeomeetrias loodi teineteisest sõltumatult, kuid hiljem selgus, et seostus ja selle kõverus on adekvaatne struktuur kalibratsiooniväljateooria geomeetriliseks kirjeldamiseks.

Selle valdkonna järgnevat arengut kroonis neljamõõtmeliste siledade muutkondade klassifikatsioon, mis baseerub diferentseeruva struktuuri invariantidel. Need invariantid ja sõlmede Jones'i polünoomid olid teetähiseks topoloogiliste kvantväljateooriate konstrueerimisel. Kaasaegse diferentsiaalgeomeetria üks tähtis ja aktuaalne arengusuund on mittekommutatiivne geomeetria.

Mittekommutatiivses geomeetrias konstrueeritakse diferentsiaalgeomeetrilisi struktuure mittekommutatiivse algebra abil, kusjuures vastavat algebrat interpreteeritakse funktsioonide algebrana.

Mittekommutatiivse geomeetria raames saab vaadelda välisdiferentsiaali üldistust, mis tugineb gradueeritud q-diferentsiaalalgebra mõistele. Inauguratsiooniloengus räägib professor Abramov sellest, kuidas saab rakendada seostuste teooriat kalibratsioonivälja teooriates ja kuidas saab kasutada gradueeritud q-diferentsiaalalgebrat seostuste teooria arendamiseks mittekommutatiivse geomeetria raames.

Professor Viktor Abramov

lõpetas 1981. aastal TRÜ matemaatikateaduskonna, aastatel 1981–1984 oli ta aspirant TRÜ algebra ja geomeetria kateedri juures professor Ülo Lumiste juhendamisel. 1987 kaitses ta Minskis Valgevene riikliku ülikooli juures füüsika-matemaatikakandidaadi väitekirja. 1984–1993 töötas ta TÜ rakendusmatemaa-

tika laboris, 1993–1998 oli TÜ puhta matemaatika instituudi vanemteadur, 1998–2007 samas dotsent, 2007–2011 TÜ matemaatika instituudi dotsent.

2011. aasta septembrist on Viktor Abramov TÜ matemaatika instituudi geomeetria ja topoloogia professor. Abramov on täiendanud end Saksamaal

(1993) ja Prantsusmaal (1994, 2000, 2006) ning olnud Pariisi VI ülikooli vanemteadur (1997). Abramovi teadustöö valdkonnad on diferentsiaalgeomeetria, seostused kihtkondades ja kalibratsiooniväljateoorias, topoloogiline kvantväljateooria geomeetrilised struktuurid, ning mittekommutatiivne geomeetria. [Ⓐ]

Kas Eesti põhiseadusel on veel väärtust?

5. aprillil kell 16.15 peab TÜ riigiõiguse professor Ülle Madise TÜ aulas inauguratsiooniloengu teemal «Kas Eesti põhiseadusel on veel väärtust?».

Põhiseaduse olemuse ja tähenduse üle vaieldakse siin ja mujal, iseäranis terrorismivastase võitluse ja eurosooni murede taustal. Tõhus valitsus koos parlamendi ja rahva võimuhoobade vähenemisega võib näida otstarbekas. Just selles keerulises olukorras avaldub põhiseaduse ja sõltumatu põhiseaduslikkuse järelevalve väärtus.

Võimuharude tasakaalustatus ja õigusnormidest kinnipidamine on pikas vaates ainsad võimalused kindlustada vaba ühiskond. Kui põhiseadus ei sega kedagi ega ärgita vaidlusi, polegi teda vaja. Kui ta on juristiameti pidajate leivamonopol, pole tal ühiskonna jaoks õiglast väärtust. Nagu ka siis mitte, kui elu on ühiskonna

aluskokkuleppes täiesti lahku kasvanud. Ei tohiks ju põhiseadust mõtestada reegli- ja loogikavabalt, jõudes Orwelli sõnastatud tulemuseni: «sõda ongi rahu».

Professor Ülle Madise omandas 1998. aastal Tartu ülikoolis õigusteaduse bakalaureuse- ja 2001. aastal magistrakraadi, mõlemad *cum laude*. Selleks ajaks olid välja kujunenud tema peamised uurimishuvid: konstitutsionalism, parlamentarism, Eesti põhiseaduse areng ning õiguse retseptiooni piirid. Pärast doktoriõpinguid Tartu ülikoolis ja Tallinna tehnikaülikoolis kaitses ta 2007. aastal Tallinna tehnikaülikoolis doktoritöö «Elections, Political Parties, and Legislative Performance in Estonia: Institutional Choices from the Return to Independence to the Rise of E-democracy» ning valiti 2009. aastal Tallinna tehnikaülikooli avaliku õiguse professoriks.

Valimine Tartu ülikooli riigiõiguse professoriks 2011. aastal andis professor Madisele võimaluse keskenduda kitsamalt põhiseaduse uurimisele ja õpetamisele ning selle valdkonna rahvusvahelisele koostööle. Ülle Madise on Euroopa nõukogu GRECO rahvusvaheline ekspert erakondade rahastamise ja parlamendiliikmete korruptsiooni vältimise küsimustes ning OSCE ekspert elektroonilise hääletamise alal. Eestikesksetest projektidest on hetkel olulisim põhiseaduse kommentaaride 3. parandatud ja täiendatud väljaande koostamine.

Teadus- ja õppetöö kõrval on professor Madise töötanud justiitsministeeriumi avaliku õiguse osakonna juhataja, riigikogu põhiseaduskomisjoni nõunik-sekretariaadijuhataja ja vabariigi valimiskomisjoni liikmena. Alates 2009. aastast on professor Madise vabariigi presidendi õigusnõunik. [Ⓐ]

Karis: majad ja masinad on, nüüd tuleb tegeleda inimeste leidmise ja hoidmisega

Sigrid Sõerunurk
sigrid.soerunurk@ut.ee

Kuigi praegune rektor Alar Karis on uuesti rektoriks kandideerimisest loobunud, rääkis ta, et tema hinnangul on Tartu ülikooli järgmistele aastatele olulisemad väljakutsed säilitada autonoomia, suurendada rahvusvahelist tuntuust, edendada akadeemilist diskussiooni ning peamine: leida ülikooli uusi inimesi ja neid motiveerida.

Kuidas sündis teie otsus mitte kandideerida teiseks ametiajaks Tartu ülikooli rektoriks?

See sündis suhteliselt järsku, ühel hommikul mõtlesin kõik poolt- ja vastuargumendid läbi. Need spekulatsioonid, mis on ajakirjanduses kõlanud, on tõesti üsna kaugel. Nii näiteks teaduste akadeemia president oli väga ärritunud ajakirjaniku väljaütlemise peale Postimehes («Kantslerist sai punane rätik», Nils Niitra, Postimees, 22.03.2012), kus spekulatiivset kinnitamata infoga. Kui on üle 300 valija, siis ei ole võimalik, et kõik on ühe rektorikandidaadi poolt, olgu valijaks akadeemik või mitte.

Millised olid siiski teie kaalutlused kandideerimisest loobumisel?

Panin ühele kaalukausile kohustused ja teisele sisemise motivatsiooni sama ametit veel viis aastat pidada ning tulemus oli ebaproportsionaalselt kohustuste suunas kaldu. Ma olen ikkagi kokku kümme aastat rektor olnud ja minu otsus ei saagi olla väga üllatav.

Kui otsus oleks olnud teistsugune, oleks see tähendanud, et motivatsiooni oleks olnud rohkem. Aga ma arvan, et praegune otsus on õige. Kui vaadata minu varasemat tegevust, siis ma olen iga 5–6 aasta tagant teinud midagi teistmoodi. Nii olen ma välismaale läinud, sinna jäänud ja ka tagasitulek on olnud juhuslik. Eesti riiki on võimalik teenida mitte ainult rektorina ja mitte ainult Eestis. Ma olen endiselt Tartu ülikooli professor, küsimus on selles, millises mahus ma seda ülesannet edaspidi täidan, kas 1,0 või 0,1 koormusega. Seda ma ei oska praegu öelda. Mul on ette nähtud aastane mõttepaus, mille ma kasutan ära, aga kindlasti mitte aasta otsa kodus olles.

Ametist loobudes öeldakse ikka, et ees ootavad uued väljakutsed. Olete öelnud, et tunnete huvi teadus- ja kõrghariduspoliitika vastu.

Ma olen nii palju selle sees olnud ja see on üks valdkond, mis mind paljude teiste seas huvitab. Tõenäoli-

selt räägin ma ka edaspidi teadus- ja kõrghariduspoliitikas kaasa.

Olete enda jaoks välja mõelnud, millega lähituleviku seote?

Otseselt ei ole, aga pakkumisi on tulnud igasuguseid. Kohe esimesel päeval helistati ja pakuti.

Kas on ka erakonda kutsutud?

Jah, kaudselt küll, mitte otse. Praegu on kõik võimalused avatud. Ma ei usu, et ma lähen tagasi teadusesse ja tegelen täpselt sellega, millega varem. Selles mõttes on rektori amet mind natukene rikkunud, mind huvitavad suuremad probleemid. Mind on alati huvitanud teaduste piirialad.

Kas arstiteaduskonna nõukogu tegutses teid rektorikandidaadiks seades teadmatutes? Kas nad ei teadnud, et esitavad inimese, kes ei soovi kandideerida?

Ma informeerisin neid ja ütlesin, et ma ei ole oma nõusolekut andnud, aga arstiteaduskond soovis oma seisukoha välja öelda ja võib-olla minu otsust seeläbi ka mõjutada. On selge, et kui keegi esitab kandidaadi, peab kandidaat sellele reageerima.

Rektorikandidaatidena on spekulatsioonid Toivo Maimetsa ja Mart Ustavi nimedega. Nüüd, kus ametisolev rektor

enam ei kandideeri, võib see tõesti tähendada, nagu te ka ise olete öelnud, et kandideerimist kaaluvad ka sellised inimesed, kes muidu ei oleks seda teinud. Ametisoleva rektori vastu on alati keerulisem kandideerida. Ühest küljest lihtsam, teisest keerulisem, sest iga rektor teeb asju, mis paljudele ei meeldi ja seetõttu on ta lihtsamalt rünnatav. Aga minu kogemus on näidanud, et need, kes on võtnud selle tee, et oma eelkäijaid materdada, ei ole rektoriks saanud. Teisest küljest on muidugi lihtsam ametisolevale rektorile oponeerida, teatakse, mida temalt oodata. Iga uus kandidaat tuleb puhta lehena.

Uus rektor võib tulla ka väljapoolt ülikooli.

Jah, aga ma ei usu väljapoolt ülikooli kandidaadi ülesseadmisest, sest aega on väga vähe ja isegi ülikooli sees peab vaatama, kui tuntud on kandidaadiks esitatav inimene. Need kandidaadid, kelle nimedega on spekulatsioonid ja kaasa arvatud mina, oleme kõik ühest laborist. Ma loodan, et tuleb rohkem kandidaate ja ma panen inimestele südamele, et nad need kandidaadid leiaksid. Rektor peab olema inimene, kes ei ole oma teadustee languses või stabiilsusfaasis.

Ka ametisolev rektor saab esitada kandidaadi.

Ma arvan, et ma ei esita, see ei

ole olnud kombeks. See on isegi natuke kohatu.

Millised on teie hinnangul need paar-kolm kõige olulisemat küsimust, millega Tartu ülikoolis järgneva viie aasta jooksul tippjuht tegelema peab?

Kui viimased viis aastat ajakohastati infrastruktuuri, siis järgmine rektor peaks keskenduma inimeste leidmisele ja hoidmisele. Mitte, et seda seni ei oleks tehtud, aga need protsessid on paratamatult nihkes. Eelkõige oleks vaja leida inimesi, kes alustaksid oma karjääri siin, sest nad on tunduvalt aktiivsemad. See ei tähenda tuntu professorite alahindamist, aga nemad ei ole ülesehitajad.

Ülikoolis ei ole ju tipp-professorite palgad halvad, aga probleem on selles, et kui noor inimene on siin kraadi ära kaitsnud, võiks tal olla mingi palgamotivatsioon. Meil on suur lõhe professorite ja teadurite palkade vahel. Siin ei saa muudatusi teha

Ülikooli uue nõukogu esimene istung tänavu 16. jaanuaril. Fotol vasakult rektor Alar Karis, professor Toivo Maimets, Vahur Kraft ja Toomas Kiho.

Foto: Andres Tennus

ainult rektor, professor peab tagama, et tema meeskond oleks piisavalt motiveeritud, raha ei ole ainus motiveerija.

Teine asi on rahvusvahelise tuntuse suurendamine, mida näitavad ka edetabelid. Tulevane rektor peab ka ise olema eri kogudes nähtav ja kaasa rääkima.

Kolmas on igavene küsimus: õpetamise ja teaduse kvaliteedi parandamine.

Kindlasti on oluline ülikooli autonoomia hoidmine. Eestis ja Euroopas on tõusev trend, et riigid püüavad sekkuda ülikoolide autonoomiasse. Autonoomia on selgelt väärtus, mida peab hoidma. Tartu ülikooli puhul võidakse ju öelda, et tegite uue nõukogu ja vähendasite ise autonoomiat, aga ülikooli nõukogu ülesanne ongi autonoomia säilitamine. Autonoomia hoidmine on oluline, et me ühel hetkel ei avastaks, et ülikooli ei juhita mitte ülikoolist, vaid kuskilt mujalt.

Teie ametisoleku aja jooksul toimusid üsnagi põhimõttelised muutused: täienes ülikooli seadus, millega määratleti rahvusülikooli staatus, muutus juhtimisstruktuur jne. Praegu gi kostab aga küsimusi, et milleks meile see kõik, milleks oli vaja kaasata ülikooli juhtimisse väliseid liikmeid jne. Millist eesmärki need muudatused tervikuna teenivad?

Kui ma Tartu ülikooli rektoriks asusin, oli minu üks väheseid lubadusi, et ülikool muutub avatumaks uutele inimestele ja mõtetele. Kui hästi see õnnestus, näitab ajalugu. Juhtimisstruktuuri muutmisega

lähenesime tunduvalt Põhjamaade ülikoolide toimimisele, mis tähendab selget vastutuse jagunemist otsuste tegemisel. Muutused on alati rasked ja mulle ei halastatud selles kontekstis ei ülikoolis ega väljaspool. Aga me võtsime ülikooli nõukogus need muudatused vastu peaaegu ühel häälel.

Nagu ma lubasin, nii ka oli, et Tartu ülikooli seadust ei tehtud ilma Tartu ülikoolita. Praktiliselt kõik mõtted, mis ülikool välja ütles, läksid seadusesse. See on pretsedent, et initsiatiiv tuli ülikooli, täpsemalt minu poolt. Enamikus teistes riikides on initsiatiiv tulnud riigilt. Meil oli võimalik teha seadus rohkem enda näo järgi.

Mis puutub nõukogu liikmetesse väljaspool ülikooli, siis need inimesed viivad Tartu ülikooli sõnumeid ka Eestist välja. See annab meile teiste ülikoolide ees isegi teatava eelise.

Kui hästi on töö uutes juhtimiskogudes käima läinud?

Senati töö on muutunud palju konstruktiivsemaks, arutatakse palju akadeemilisi küsimusi, mida varem ei tehtud. Kui valitakse professoreid, et siis valitaks need, keda ülikool peab professori ametikoha vääriliseks. Nagu Volli Kalm vanas nõukogus täheldas, on teinekord valdav kollegiaalne ebamugavustunne ja seetõttu olime professoriteks valinud mõned inimesed, kes võiksid olla tublid dotsendid.

Endiselt peab murdma konnatiigiefekti, sest see on väga visa püsima. Meil on võõrapelgus: me ei taha endi kõrvale uusi inimesi.

Kui võtate praegu senise tegevuse Tartu ülikooli rektorina kokku, siis mida peate selle aja suuremateks saavutusteks?

Suuremad saavutused koosnevad väiksematest ja paljude inimeste tööst. Eks ülikoolis on natuke nagu jalgpallimeeskonnas: kui meeskond võidab, on meeskond tubli ja kui kaotab, on treener süüdi.

Teinekord pakuvad rõõmu väikesed asjad, nagu see, et meie naiskoor on väga tubli või et ülikooli aulas on Eesti parim klaver või et meil on taasloodud sümfooniaorkester. Ülikool ei ole ainult õpe ja teadus, selle moodustavad paljud väikesed asjad.

Ma usun, et me oleme tekitanud viie aasta jooksul suurema akadeemilise diskussiooni. Järgmine rektor peab seda edasi arendama.

Ma ei ole kindlasti lõplikult suutnud juurutada seda, et professor võib rektori juurde tulla igal ajal ja oma probleemidest otse rääkida, selle asemel, et teha seda selja taga või kirjutada pikki kirju. Kui nüüd on avalikuks saanud, et ma ei kandideeri, siis on tekkinud julgeid arvamuse avaldajaid rohkem. Akadeemilised inimesed võiksid olla siiski julgemad nii rektoriga suheldes kui ka avalikult oma arvamust välja öeldes.

Juba mõnda aega otsitakse ülikooli väärtusi. Millised on Tartu ülikooli väärtused teie hinnangul?

Väärtused on tunnetuse küsimus, see ei ole ainult seos aastaga 1632. Ma ei sõnastaks ühtegi, sest midagi peab uutele rektorikandidaatidele ka mõtlemiseks jääma. ①

Digitaalne emakeel koondub ühte

MÄRTSIS PANID TÜ, TTÜ JA EESTI KEELE INSTITUUT ALUSE EESTI KEELERESSURSSIDE KESKUSELE, KUHU KOGUTAKSE KOKKU PRAEGU ERI KOHTADES ASUV DIGITAALNE KEELEVARA. KESKUSE JUHT KADRI VIDER USUB, ET LOODAVAST TARISTUST SAAVAD KASU NII TEADLASED KUI KA KEELETEHNOLOOGID.

Kolm keelevaldkonna juhtivat teadusasutust moodustasid konsortsiumi selleks, et eesti keele digitaalsed ressursid oleks võrgu kaudu kättesaadavad ning käiksid kaasas tehnoloogilise arenguga. Aja jooksul üha täienevasse varamusse leiavad tee kõige erinevamad keeleandmestikud. Videri sõnul on keskus mõeldud eelkõige teadlastele ning see kuulub ühe objektina Eesti teaduse infrastruktuuride teekaardile. «Kui räägime sellest, kes oleks potentsiaalsed kasutajad, siis nendeks on kindlasti kõik Eesti keeletehnoloogia riikliku programmi projektides osalejad, keda on praegu 160 ringis. Nende projektide kõik tulemused aga omakorda jõuavad keskuse repositooriumisse, millele pääseb ligi loodava veebiportaali kaudu,» lausus Vider.

Mis puudutab juba olemasolevaid keeleressursse, näiteks keeletöötlusvahendeid ja nende prototüüpe, siis on keskuse üheks tegevuseks võimalike kasutajate teavitamine ja nende koolitamine. Millised keeleressursid aga keskusesse täpsemalt koonduvad?

«Ilmselt on kasutajal kergem endale ette kujutada kõiksugu leksikone, sõnavara- ja terminoloogiakogumeid,» selgitas Vider. «Teisest küljest on keeleandmestikud sellised teksti- või kõnekorpused, kuhu on juba väljendatud keelt koondatud kas tekstidena või kõne kujul, näiteks helifailidena. Samuti on keeleressursid kõik need infotehnoloogilised vahendid, mille abil keelt töödeldakse nii, et see oleks inimestele kergemini hallatav ja samas ka arvutile arusaadavam.»

Keskuse ressurssidele saavad ligipääsu ja võimaluse ise panustada ka need teadlased, kes otseselt keeletehnoloogiaga kokku ei puutu. «Huvi on tulnud ka teiste valdkondade teadlastelt, et näiteks luua oma valdkonna terminoloogia ühes keskkonnas ja neid siis ristikasutada. Juba olemegi mõelnud, kuidas terminoloogiakeskkonna osa luua, et valdkonna spetsialistid saaksid ise sinna panustada ja samas oleks see hõlpsasti kasutatav ja kõigile ligipääsetav,» selgitas keskuse juht.

Internetiajastul räägitakse

tihtilugu inglise keele aktiivsest pealetungist. See aga tähendab, et ülejäänutel ning eriti väiksematel keeltele tuleb ajaga kaasas käimiseks arendada omakeelset keeletehnoloogiat. Milline paistab Eesti seis, kui jälgida näiteks teadlaste, riigi ja firmade initsiatiivi tegeleda keeleküsimustega? Videri hinnangul firmade huvi praegu väga suur pole, sest puhtalt eestikeelsele keeletehnoloogiale keskendunud firmasid pole kasulik nii väikse kasutajakonna juures ülal pidada. «Meil on firma Filosoft, mis on teinud kõige laiemalt kasutatava ja töökindla eesti keele spelleri. Aga ka Baltimaade tuntud keeletehnoloogiafirma Tilde tuleb tõenäoliselt keskuse koostööpartneriks. Kõik IT-firmad, kes loovad otsisüsteeme, võiksid rakendada eesti sõnavormide tundlikkust, nii et leitakse üles ka päringusõna teised käände- ja pöördvormid,» pakkus Vider, lisades, et üks suur rakendusvaldkondi saab olema pimedatele mõeldud tooted, et vaegnägijad saaksid tekstilist infot kõnesüntesaatori abiga kuulata. ②

Ülikooli kirjastus võtab kvaliteedi luubi alla

TÜ kirjastuse vastne peatoimetaja Ivo Volt

Foto: Andres Tennus

TARTU ÜLIKOOI KIRJASTUSES ON ALANUD UUENDUSKUUR, MILLE TULEMUSEL PEAKSID EDASPIDI KIRJASTUSE KAUBAMÄRGI ALL ILMUMA VAID EELRETSENSEERITUD NING SISULISELT TOIMETATUD AJAKIRJAD, RAAMATUSARJAD JA ÜSIKTEOSED.

Sigrid Söerunurk
sigrid.soerunurk@ut.ee

Kirjastuses tänavu märtsist peatoimetaja ametikohale asunud Ivo Volt selgitas, et ümberkorralduste eesmärk on luua kirjastuses avaldatavasse selgust ning kujundada Tartu ülikooli kirjastusest tõsiseltvõetav akadeemiline kirjastus. Vastse peatoimetaja sõnul tehakse edaspidi selget vahet tavalistel ning teaduslikel trükistel. Teaduslikud trükised läbivad eelneva kvaliteedikontrolli ning hakkavad kandma ülikooli kirjastuse kaubamärki kui selle kvaliteedi pitserit. Kõik väljaanded võivad muidugi ilmuda ka nn tavaliste trükistena, st ilma ülikooli kirjastuse kaubamärgita. Uuendused ei puuduta doktoriväitekirju, neile mingit lisaretsenseerimist ei lisandu.

«Minu põhiline töö on teha esmane valik käsikirjadest, mis võiksid kirjastuses teadustrükisena ilmuda, üksikteoste puhul korraldada kogu retsenseerimise protsess ning suhelda autoritega, teha koostööd sarjade kolleegiumidega, mis korraldavad sarjas ilmutate teoste eelretsenseerimise, ja ülikooli kirjastamiskolleegiumiga, mis koordineerib kogu ülikooli kirjastamistegevust,» loetles peatoimetaja. Tänavu loodud kirjastamiskolleegiumi ülesanne on suunata kirjastuse tegevust strateegiliselt, peatoi-

metaja viib kolleegiumi otsused täide. Kolleegium, mis otsustab ka kirjastamistoetuste jagamise, koosneb vaid Tartu ülikooli teadlastest. Ajakirjade ja raamatusarjade kolleegiumid seevastu on rahvusvahelised.

Eelmisel kuul väljakuulutatud ajakirjade, õpikute, raamatusarjade ja üksikteoste toetuste konkursiga luuakse ühelt poolt selgus praegu kirjastuses ilmutate trükiste kui teadusväljaannete kvaliteedis ning teisalt oodatakse ka uusi ideid. 10. aprillini saab esitada toetuse taotlusi ajakirjade ja kõrgkooliõpikute, 10. maini aga raamatusarjade ja üksikteoste väljaandmiseks.

Kirjastamiskolleegium on üheks tingimuseks seadnud, et ajakirjad, mis saavad kirjastamistoetust, peavad olema avatud juurdepääsuga (ingl *open access*); raamatusarjade ja üksikteoste puhul on see soovituslik. Vajaduse korral nõustab kirjastus autoreid avatud juurdepääsu korraldamisel. Loomulikult saab kirjastusse käsikirju esitada ning isegi raamatusarju asutada aasta ringi, lihtsalt ülikooli kirjastamiskolleegiumi toetusi jagatakse praeguse seisuga kord aastas.

Voldi kinnitusele eelistab kolleegium toetuste jagamisel kindlasti raamatusarju ning seda mitmel põhjusel: sarjad jäävad paremini silma, neid hangivad raamatukogud, neid on kergem

KIRJASTAMISKOLLEEGIUM

Koosseis:

- Martin Hallik, õppeproktor (kirjastamiskolleegiumi esimees);
- Jüri Allik, eksperimentaalpsühholoogia professor, akadeemik;
- Andres Arend, *medicina* valdkonna esindaja, histoloogia ja embrüoloogia professor;
- Ruth Kalda, peremeditsiini professor;
- Liina Lukas, maailmakirjanduse dotsent;
- Kalle Olli, *realia et naturalia* valdkonna esindaja, botaanika vanemteadur;
- Tiit Paas, *socialia* valdkonna esindaja, ökonomeetria professor;
- Eva Piirimäe, *humaniora* valdkonna esindaja, poliitilise filosoofia vanemteadur;
- Peeter Saari, laineoptika professor, akadeemik.

Kirjastamiskolleegium suunab OÜ Tartu Ülikooli Kirjastuse kirjastamispoliitikat ning otsustab ülikooli toetuse määramise erinevatele Tartu ülikooliga seotud väljaannetele, sh Tartu ülikooli kirjastuses ilmutatele. Kirjastamiskolleegiumit nõustavad valdkondlikud kirjastamiskomisjonid.

Lisainfo kirjastamistoetuste, kvaliteedikriteeriumite jms kohta: siseveeb.ut.ee/kirjastamistoetus.

levitada ja neile on lihtsam leida püsikasutajaid. «Oodatakse, et olemasolevate sarjade toimetajad mõtleksid läbi, kas on võimalik teha koostööd mõne teise sarjaga ja esitada ühispakkumine,» ütles Volt ja täpsustas, et sarjade puhul eeldatakse pikemaajalist kavandit vähemalt kolme aasta perspektiivis.

Praegu ilmub Tartu ülikooli kirjastuses ligikaudu 40 sariväljannet, mida Voldi hinnangul on liiga palju. Edaspidi võiks peatoimetaja hinnangul kirjastuse nime all ilmuda 4–5 tugevat raamatusarja. «Seda arvestades, millist materjali kirjastus praegu välja annab. Uusi sarju saab kavanda-

da eeskätt olemasoleva baasil.» Ülikool toetab mitmesuguseid teadustrükiste väljaandmisega seotud kulusid, nagu retsenseerimist, toimetamist, keelekorrekture ja kujundamist.

Volt mõõnis, et osa seniseid kogumikke ja sarju praegusel kujul jätkates uutele kvaliteedinõuetele ilmselt ei vasta. «Praegu on ülikoolis mitu sellist väljaannet, mis Eesti teadusbürokraatia nõuete tõttu on määratlenud end ajakirjadena, kuigi nad seda tegelikult ei ole.» Näiteks käib see ebaregulaarsete ja nn konverentsikogumike kohta, mis edaspidi, kui nende autorid ei ole huvitatud kirjastuse kaubamärgist,

saavad ilmuda ilma selleta. «Meie eesmärk ei ole mitte ülikooli kirjastamistegevuse vähendamine, vaid korrastamine. Ka kõrgel tasemel konverentsikogumik võib vajalike nõuete täitmisel ilmuda mõnes suuremas raamatusarjas,» märkis Volt.

Voldi hinnangul ilmuvad kirjastuses tulevikus, nagu praegugi, eelkõige humanitaar- ja sotsiaalteadustekeskseid väljaanded. Raamatusarjade puhul ootab kirjastus sisulist koostööd eri osakondade ja instituutide vahel, näiteks loodetakse taolist koondumist kirjandusteadlastelt. «Ühisosa võiks leida ka eri teaduskondade vahel, väga

väga suur äri ja karm võitlus, kui vaadata, kui palju teenivad suuremad kirjastused nagu näiteks Elsevier, Springer.

TÜ kirjastuse kaubamärgi nähtavus maailma turul on sisuliselt null, aga ma olen veendunud, et ülikooli kirjastus ei peagi kasumit tootma. Kasumi asemel peaks hindama teadmiste leviku ulatust. Seetõttu olen ma väga rõõmus, et minu kolleegid on nõus avatud juurdepääsu juurutamisega. Maailma teadus läheb lähiajal üle avatud juurdepääsuga levikule, kaotab see, kes ei lähe. Tänapäeval saavad tasuta teadust lubada vaid monopolistid, kelle käes on see turg suures osas õigustamatult. Kogu teaduskirjastus põhineb teadlastel. Ma kulutan tohutult aega ja vaimset energiat retsenseerimiseks ja toimetamiseks, millest saavad

kasu suured kirjastused. See on väga ebaõiglane ega vasta sellele, mis on teaduse üldine eesmärk. Teadus on avalik hüve. Suure tõuke *open access*'ile andis USA kongress, mis võttis vastu seaduse, et teadus, mis on tehtud maksumaksja raha eest, tuleb teha avalikuks. Tartu ülikoolilgi tervikuna ei ole teist alternatiivi.

TÜ kirjastuse peamine väljakutse seisneb loomulikult selles, et meie teadlased kirjutaksid midagi kasulikuks. Eesti vaimne potentsiaal ei ole väga suur, seda tuleb käsitleda ökonoomselt. Kui vaadata, kui palju on Eesti eri kohtades teaduskirjastusi, siis see on mõtetu, Eestis oleks ruumi vaid ühele teaduse kirjastamisega tegelevale asutusele ja sellelegi tuleb peale maksta. See muutus sõltub poliitilisest tahtest.

Jüri Allik

TÜ kirjastamiskolleegiumi liige, akadeemik

Kõige olulisem on minu meelest see, et lõpuks on ülikool aru saanud, et kirjastus on ülikoolile vajalik mitte vaid sümboolselt, vaid ka praktiliselt. Kindlasti on kirjastusega probleeme mitme nurga alt ja neist üks suuremaid on asjaolu, et teaduskirjastus maailmas on väga võistluslik. See on

tervitatav oleks näiteks interdistsiplinaarne Baltikumi-teemaline sari, mis ühendaks riigiteadlasi, õigusteadlasi, majandusteadlasi ja ajaloolasi»

Volt rõhutas, et kuigi kirjastamistoetuse konkurss on mõeldud Tartu ülikooliga seotud autoreile, on kirjastusse oma avaldamissoovidega ning sarjadeedega oodatud ka autorid väljastpoolt Tartu ülikooli ja isegi Eestit. Samuti saavad kirjastuse kaubamärgi kanda trükised, mis küll toetust ei taotle või ei saa, ent vastavad seatud kvaliteedinõuetele.

Peale autoriteringi laiendamise on peatoimetaja sõnul kirjas-

tuse eesmärk laiendada Eestist väljapoole ka siinsete väljaannete levi, mis seni on praktiliselt puudunud. Ka Eesti-siseselt on trükised levinud enamasti kitsastes ringkondades. Niisiis näeb Volt endal kohustust otsida sobivaid partnereid, kelle kaudu levitada kirjastuse väljaandeid, esindades kirjastust ka väliskohetumistel. Näiteks kavatseb Volt luua ja arendada koostöösideid teiste Euroopa ülikoolide kirjastustega. Euroopa väiksemate ülikoolide kirjastusi ühendavad AEUP (Association of European University Presses) ning avatud juurdepääsuga levikut edendav OAPEN (*Open Access Publishing*

Liina Lukas

TÜ kirjastamiskolleegiumi liige, maailmakirjanduse dotsent

Ettepanekud ülikooli kirjastamispoliitika muutmiseks on vajalikud ning kirjastamiskolleegium ja selle eestvedajad on õigel teel! Praegu ei seonu kirjastuse firmamärgi sugugi erilise teadusliku kvaliteediga. Kolleegiumi püüdlus märki tugevdada, st luua ülikooli kirjastusest rahvusvaheliselt

tunnustatud teaduskirjastus, on ambitsioonikas. Kas see õnnestub, on iseküsimus, sest konkurents on tihe, aga üritada võib.

Kirjastusel on juba praegu olemas ajakirjad, mis on rahvusvahelise levikuga ja tuntud järjekindla teoreetilise vaatenurga poolest (semiootikute Sign Systems Studies) või on neil õnnestunud kujuneda Baltimaade ja Ida-Euroopa väikeste kultuuride arvestatavaks foorumiks (nt võrdleva kirjandusteaduse ajakiri *Interlitteraria*), kuhu laekub kaastöid nii meilt kui ka mujalt maailmast. Sageli tehakse siinseid väljaandeid vähese raha ja tööjõuga, nii et kui kirjastus neid senise trükiteenuse pakkumise asemel toetaks ja aitaks kaasa nende levikule, oleks võimalik senisest enam pöörata tähelepanu ka kvaliteediküsimustele.

in *European Networks*), millega kirjastus kavatseb tulevikus liituda. Uuenduskuuri läbib ka kirjastuse koduleht.

Voldi sõnutsi on ülikooli kirjastamistegevuse edendamiseks oodatud kõik soovitud ja ettepanekud. «Oodatud on kõik head ideed. Tartu ülikooli kirjastus soovib saada kirjastamistegevuses akadeemilise pere esmaseks koostööpartneriks. Peatoimetajana tahan jõuda selleni, et siin ilmutavaid väljaandeid võiks nii sisu kui ka vormi osas häbenemata kõrvutada maailma tippteaduskirjastuste üllististega.»

Kirjastus jätkab tegevust ülikoolile kuuluva osaühinguna. ①

Peaksime üle saama popslükust mõtlemisest, et «rahvusvahelist teadust» tehakse ainult kuskil mujal (ehk Ameerika Ühendriikides või Ühendkuningriigis). Miks ei võiks ikkagi Tartu ülikool olla eesti keele ja kultuuri uurimise keskus, kuid ka pretensioonikamalt, soomeugri kultuuride, Baltimaade ajaloo ja kultuuride, Ida-Euroopa ajaloo ja kultuurisuhete uurimise keskus? Miks peaks nt Baltimaade kultuurisuhtlust käsitleva artikli/monograafia ilmutumiskoht olema ilmtingimata Routledge? Miks mitte Tartu? Rohkem ambitsioonikust! Kuidas seda saavutada, ennast tohutus konkurentsis kehtestada, tagada levik, seda tuleks kirjastusel otsustada iga väljaande spetsiifika ja senist kogemust arvestades.

2. märtsil toimus Tartus, AHHA keskkuses Tartu ülikooli ideelabori avaüritus, kus tutvustati ideelabori põhimõtteid ning tehti esimesed katsed juba esitatud ideedega. Pildil: Indrek Maripuu (vasakult), ideelabori juht Kalev Kaarna, ideelabori mentorite koordinaator Kalev Tarkpea.

Foto: Andres Tennus

Ideelabor alustas pulbitseva loovusega

KUIDAS PUHASTADA ÜRGBAKTERITE ABIL JÄRVEDE VETT VÕI MUUTA MEREVETT JOODAVAKS NING SEDA VÕIMALIKULT VÄIKESE ENERGIAKULUGA? MIL MOEL PARANDADA LOODUSLIKU SEEBI VÄLJANÄGEMIST? KAS PUUTETUNDLIKELE EKRAANIDELE LOODUD MÄNGUDE ABIL OLEKS VÕIMALIK RAVIDA AJUKAHJUSTUSI?

Sven Paulus

sven.paulus@ut.ee

Nende küsimuste kallal murravad pead kümned Tartu tudengid, keda on kokku toonud hiljuti asutatud TÜ ideelabor. «Tegemist ei ole leiutistevabrikuga ega ettevõtlusinkubaatoriga. Pigem on labori eesmärk see, et kõigis teadusvaldkondades oleks entusiastlikke tudengeid, kes on omas valdkonnas motiveeritud ise õppima ja ennast arendama ning suudavad meeskonnatöö kaudu leida uusi lahendusi,» selgitas labori juht Kalev Kaarna. Ettevõtmine on püsti pandud, et järgida ja integreerida näiteks Ajujahi, Garage48 ja teiste sarnaste parimaid võtteid.

Valdkonnaüleste tiimide moodustamine, et lahendusi leida, tagab Kaarna hinnangul suurema tõenäosusega loovuspahvakute tekke. «On ju loovust defineeritud ka kui võimet näha teistsuguseid seoseid ja kui meil on eri taustaga inimesi, siis nad näevadki erinevaid seoseid.»

Kaarna toob näite, et Hollandis on samalaadses laboris tulnud viimase viie aastaga välja keskmiselt kümme *start-up*-ettevõtet aastas. Ideelaboris arendatavate projektide tulemus võib olla nii toode, sotsiaalne ettevõtte, teenus, tarkvara, ärimudel kui ka valdkonnaülene teadustulemus. Oma probleemipüstitusega võivad pöörduda ka ettevõtted ja kui ollakse hinnas kokku leppinud, hakkavad laborandid tööle.

Mastaapsed ja ambitsioonikad mõtted on Kaarna sõnul pigem teretulnud, sest ideelaboris saab

need esmalt hoolega läbi mõelda ning siis elluviimist riskivalt katsetada. Ülikool annab omalt poolt laborantidele kaasa arendusmentorid ning reaalselt rakenduvate projektide puhul ka ettevõtlusmentorid. Samuti on tagatud ligipääs ülikooli ressursidele, olgu selleks siis taristu, andmebaasid või tarkvarad.

SUURELT MÕTLEMINE AU SEES

Oma mõttega võib pöörduda ideelabori poole igaüks ja kui idee juba välja käidud, moodustub selle ümber asjast huvitatute seltskond. Esmalt uuritakse teemapüstituse tausta ja olemasolevaid lahendusi. Kui väljapakutu on radikaalselt erinev varasematest samalaadsetest lähenemistest, võetakse idee töösse. Kaarna sõnul tuleb tihti ette ka seda, et töötav tehniline lahendus on maailmas juba olemas, ent pole väga levinud. Siis saab tiim välja mõelda, kuidas seda oludele kohandada ning kasutajale võimalikult mugavaks teha.

Kaarna mainib, et ülesande püstitus peaks olema võimalikult põnev ja huvitav. Selleks võib olla ka teadustöö tulemuste rakendamine. «Kui visioon on paigas, püüavad tudengid 11 nädala jooksul võimalikult kiiresti võimalikult kaugele joosta. Meie aga aitame neid takistustest üle,» rääkis Kaarna. Pärast esimest kolme nädalat tõmmatakse joon vahele ja valitakse välja kuni 15 tiimi. Need saavad kaheksaks nädalaks personaalsed mentorid ja natuke ka raha, kui on vaja teha näiteks prototüübikateid.

Ideelabori juhi meelest on oluline ka see, et tudengid aeg-ajalt maha istuks ja küsiks endalt ühe olulise küsimuse: miks me seda teeme?

LILLEPOTI KOLMAS PÕLVKOND

Märtsi lõpus ootas ideelaboris lahendamist pea 40 julget ideed, mida katselaboriks nimetatud tiimide kogunemistel edasi arendatakse. Ökofüsioloogia doktorant Olaf Räim ja geenitehnoloogia 3. kursuse tudeng Taavi Vanaveski liitusid meeskonnaga, mis püüab luua kolmanda põlvkonna taimekasvatuspotti. «Meie osa oleks välja pakkuda alternatiivseid lahendusi. Praegu Click&Grow püstitas selle probleemi ja tegu on teise põlvkonnaga. Oleks tarvis ühendada teatud lahendused ja luua isekasvatava lillepoti kolmas põlvkond,» tutvustas Vanaveski oma rühma ideed.

Taolise uudse, lisandväärtusega lillepoti puhul peaksid Vanaveski sõnul tulema kõne alla ka madalaim hind, masstootmine ja see, et pott sobiks võimalikult paljudele taimedele. Nii Räim kui ka Vanaveski kiidavad seda, et ideelaboris leiab uusi tutvavaid, saab teada uusi asju, katsetada protsessi ideede genereerimisest kuni arenduseni. Teooria kõrval annab taolises asjas kaasalöömine ka praktilise kogemuse, usuvad tudengid.

Kas ideelaborist sünnib ka kauaotsitud uus Skype, pole hetkel veel teada. Samas kinnitab Kaarna, et paljud praegused ettevõtlushiiud pole tingimata olnud uute lahenduste esmaleiutajad, vaid pigem kiired ja edukad järgijad.

Ideelaboriga saab tutvuda aadressil: ideelab.wordpress.com.

Endiste kannibalide maal mägesid vallutamas

Idülliline Paapua Uus-Guinea mägilüla, mis jääb turistide marsruudist kõrvale.

Fotod: 3x Leho Tederloo

EELMISEL AASTAL OSALESID TÜ BIOLOOGILISTE INTERAKTSIOONIDE TÖÖRÜHMA TEADLASED LEHO TEDERSOO JA SERGEI PÕLME TEADUSLIKUL EKSPEDITSIOONIL PAAPUA UUS-GUINEAS-SE, ET VÕRDLEVALT UURIDA TAIMEDE JA NENDEGA SEOTUD SEENTE BIOGEOGRAAFIAT NING NENDE ORGANISMIDE ELURIKKUST.

Leho Tederloo

TÜ loodusmuuseumi teadur

Uus-Guinea saare idaosas paiknev Paapua Uus-Guinea asetseb täielikult lõunapoolkera ekvatoriaalsete vihmametsade vööndis ja hõlmab ka tuhandeid põhja- ja idapoolseid vulkaanilisi saari ning korallriffe.

Austraaliast eraldab saart

madal Torrese väin ning Indoneesiast ja Kagu-Aasiast kitsas veelah, mis takistas pärisimetajate jõudmist Uus-Guineasse. Imetajatest asustavad saart seetõttu looduslikult vaid kukkurloomad ja nahkhiired. See olukord võimaldas aga paljudel vihmametsa taimedel edukalt kasvada.

Inimasustuse ajalugu Uus-Guineal ulatub üle 30 000 aasta tagasi, mil saart asustasid

tõenäoliselt Austraalia aborigeenide eelkäijad. Praegu domineerivad seal paapud, kes kuuluvad mustanahaliste melaneeslaste hulka. Saare Indoneesia kuu-luvas lääneosas käib aga aktiivne jaavalaste sissetoomine, et muuta nad domineerivaks rahvuseks ja suruda alla kohalike melaneeslaste iseseisvuspüüdlused.

Uus-Guinea saare idaosa viljakates orgudes hakati juba enne

sumerite aega, üle 10 000 aasta tagasi, põllumajandusega tegelema, ent paraku ei saanud sellest piirkonnast inimkonna sotsiaalse arengu kasvulava. Seda takistas saarel olevate hõimude killustatus ja omavaheline vaen.

Ainuüksi Paapua Uus-Guineas kõneldakse enam kui 800 eri keelt ja naabersuguharud ei saa üksteisest aru.

HÕIMUSÕJAD JA KANNIBALISM

Hõimusõjad on siiani sagedased, seda eriti mägilaste seas, sest mägedes on vähe haritavat pinnast ning loomset toitu, ja neis hakkub sageli mitukümmend inimest. Meie sealoleku ajal käsitleti kohalikus ajakirjanduses kahte sellist sõda, millest üks oli põhimõtteline vastasseis mägilaste ja randlaste vahel, seisates tegevuse riigi majanduspealinnas Laes.

Politseinikud hoiavad enamasti hõimusõdadest eemale ja otsivad pigem haltuuraotsi. Näiteks pealinna Port Moresby politsei pakkus meile 300 kina (ligi 100 eurot) eest taksoteenust 20 km eemal olevasse külasse. Seevastu mägedes oleva väikelinna Goroka politsei pakkus meile kahemeetrist kanepitaimet, et sellest marihuana saadust tommata. Iseenesest mõistetavalt keeldusime viisakalt mõlemast pakkumisest.

Hoolimata oma sõjakusest on melaneeslased üks sõbralikumaid ja külalislahkumaid rahvaid. Kuna ulatusliku maavarade kaevandamise ja vähese pakkumise tõttu on kinnisvara hinnad laes ja majutustasusid saab võrrelda

Euroopa pealinnade viietärnihotellide hindadega, ööbisime kohalike elanike juures muldpõrandal või vaiadele ehitatud hüttides. Tänu sellele saime hea kogemuse kohalikust kultuurist ja elukorraldusest, millest oleksime muidu ilma jäänud.

Kohalikus toidus on valdavad keedetud maguskartul ja praetud jahubanaan. Eestlase jaoks on see harjumatu valgusaine, kuigi sea- ja loomaliha õnnestus asendada praetud saagopalmi röövikute ja tuunikalakonservidega.

Just valgupuudus kohalikus toidus on põhjuseks, et veel 60 aastat tagasi oli paljudes piirkondades levinud kannibalism. Peamiselt hõimusõdades tapetud vaenlaste söömine põhjustas kohalike elanike seas hullulehmatõvele sarnase haiguse levikut.

Ka esimesed misjonärid leidsid oma koha maa sees olevates suurtes küpsetusahjudes, ent järgmistel õnnestus kannibalismi ja hõimusõdast suhteliselt kiiresti piirata.

Metslaste hingi päätsid tabude, nõiduste ja piinarikaste rituaalide süsteemist paljude kristlusevormide, eelkõige luteri, katoliku ja seitsmenda päeva adventistide misjonijaamad, ent paraku hävitasid misjonärid ühes sellega ka traditsioonilise kultuuri ja rikkaliku folkloori, mis on väga suures osas kirja panemata.

Ligi seitsme miljoni inimesega Paapua Uus-Guinea rahvastik kasvab kiireimas tempos kogu maailmas.

Vanasti piirasid rahvastiku ohjeldamatut kasvu eelkõige malarial, hõimusõjad ja pruudiluna (naise hind sõltus otseselt tema oskustest köögis ja näppude nõbedusest alepõllul ning käsitöös, kõikides mõnest pörsast kuni Toyota Landcruiserini).

Rahvastiku kiire kasv on avaldanud mõju ka loodusele. Tihedasti asustatud mägismaal, kuhu koliti vältimaks malaariat (malaariasääsk ei suuda elada enam kui 1300 meetri kõrgusel suhteliselt jahedamas kliimas), on

Mäe orus asuv puusõnajalgade ja kanarbikulistega soo ning taustal mägi-vihmamets (u 3300 m).

MÄGISMAAL TERVITATI MEID TIHTI «HI, BASTARD» – NII KUTSUTAKSE KOHALIKUS INGLISE KEELE PÕHJAL ARENENUD PIDŽINIS (TOK PISIN) KÕIKI VALGENAHALISI TEGELASI.

looduslikku metsa säilinud väga vähe.

Kohalikud puuliigid ei suuda raiutud alasid ka uuesti koloniseerida, kuna elanikel on tavaks mäenõlvadel võimust võttev rohumaa korra aastas põlema panna. Viljakas maa seisab kasutult, sest kohalikel elanikel pole kombeks loomi karjatada ega riisi kasvatada, kuigi need tegevused sobiksid sellesse piirkonda ideaalselt.

TEADUSTÖÖ AUTOKASTIS JA MÄGISMAAL

Saare lääneosas olev kõrgeim tipp Puncak Jaya (4884 m) on kaetud liustikuga ja paljudel teistel tippudel esineb mäestiku kõrgusastele omane taimkate. Meie külastasime Paapua Uus-Guinea kõrgeimat tippu Mt. Wilhelmi (4509 m), et uurida kanarbikulaadsete taimede seensümbiontide levikut mööda kõrgusgradienti.

Pärast neljatunnist kohutavalt hüplevat autosõitu Toyota Landcruiseri kastis võtsime mäe kahe päevaga. Tippu tõusmist alustatakse tavaliselt pisut pärast südaööd pealambi valgel, et koidikul oleva selge ilmaga näha saare põhja- ja lõunakallast. Paraku meie nägime vaid pilvi ja

sedagi parimal juhul 100 meetri raadiuses. Ent öine rühkimine üle libedate kivide, ojade ja puutüvede on elamus omaette!

Kasutades suhteliselt odavat ühistransporti, beetlipähklit purevatest ja suitsetavatest inimestest tulvil mikrobusse või veoauto kaste, et liikuda väiksemate linnade ja külade vahel, õnnestus meil koguda hulgaliselt teaduslikku materjali.

Rannikualadelt on suurema osa vihmametsast maha võtnud Malaisia ja Austraalia metsanduskompaniid, kes maksavad kohalikele alla 0,1% kogu puidu väärtusest ja jätavad külaelanikud silmitsi raielankide ning rasketehnika poolt üles küntud meetrisügavuste rööbastega.

Need maaomanikud, kes omal ajal metsa mahavõtmisest keeldusid, küsivad turistidelt ja teadlastelt oma metsa külastamise või selle elustiku uurimise eest väga soolast hinda. Maaomand on seal siiani püha lehm ja iga kahvanägu hoidku oma nahk ilma loata ja

kohaliku saatjata metsa minemise või isegi rannas kõndimise eest. Kohaliku kombe kohaselt tuli peaaegu igas külas maksta nende metsas nokitsemise eest 6–100 euro väärtuses kinasid.

Kuna paljud edukamad ettevõtted on austraallaste, sakslaste, hiinlaste või filipiinlaste omanduses ja kohalike seas valitseb vaesus, siis tervitati meid mägismaal tihti «Hi, bastard» – nii kutsutakse kohalikus inglise keele põhjal arenenud pidžinis (*tok pisin*) kõiki valgenahalisi tegelasi.

Uus-Guinea on tohutu turismipotentsiaaliga saar, mille arengut takistab eelkõige raske ligipääs lendude kalliduse ja olematu teedevõrgu näol. Kuigi «välismaailmaga kontakti mitteomavate pärismaalaste» külastamine ja külajoodikute turistide jaoks sulgedesse toppimine on suurepärased äriideed, pakub Uus-Guinea loodus väga palju ka purjetajatele, kanuusõitjatele, jalgsi matkajatele ja mägironijatele. ☐

See tee viib 50 km kaugusele kohviistandusse.

Kultuuriklubilised aastal 1996

Kes maalis linnavalitsuse ette sebra?

TÄNAVU TÄHISTAB TUDENGITE SÜGIS- JA KEVADPÄEVADE KORRALDAJA ÜLIKOOLI KULTUURIKLUBI OMA 25. SÜNNIPÄEVA.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

25. aprillist 1. maini kestvad tudengite kevadpäevad on tunnistus enam kui 30 aasta pikkusest tudengipäevade traditsioonist Tartus, mis sai alguse juba enne kultuuriklubi ametlikku loomist. Üliõpilaste

heast tööst ja korraldatud ürituste populaarsusest annab märku see, et ka öölaulupidu peetakse juba kümnendat korda.

1987. aastal loodud kultuuriklubi liikmetel on alati meeled uuele ja põnevale valla ning hing täis tahtmist korraldada midagi vahvat ja kasulikku.

Juubeli puhul meenutavad tudengipäevade korraldamise

köögipoolelt lõbusaid lugusid endised kultuuriklubilised.

Olev Ulp, liige alates 1987. aastast, praegu tegeleb ürituste korraldamise ja õhtujuhtimisega.

«Olin kultuuriklubi asutamise ajal EPA klubi juhataja, kultuuriklubi oli seega meie konkurendi TÜ klubi «liivakast». Aga kuna tol ajal oli klubidevahelisest

Populaarne korporatsioon Samarkandia teatevõistlusel Raekoja platsil.

võistlemisest olulisem loominguline ja edasiviiv jõud, siis tavaelus suhtlesime tihedalt ja tegime koostööd, mille parimaks näiteks kultuuriklubi oligi.

Mäletan, et sügis- ja kevadpäävade eel ja ajal kehtis nagu mingi teine ajaarvamine. Kodustele sai öeldud, et nüüd mõni nädal on nii, et kodus olen vaid siis, kui olen – enamjaolt ei ole – teated jätke kirjakesega peeglitlauale. See kollektiivne tegutsemishasart oli üks vägev ja imeline mootor, sest ükskõik, mis kellaajal end lausa surmväsinult tundsid, siis oli millegipärast alati keegi veel VÄGA värske ja lusti täis.»

Tiit Trax, liige alates 1992. aastast, praegu töötab Regio andmebaasihaldurina.

«Ülikooli kultuuriklubisse sattusin diskorina omaaegsest ülikooli klubist, kasutasin seda ametit ära ka tudengipäävade organiseerimisel.

Meenub halenaljaks juhtum 2000. aasta Volbervesti avamiselt, kui avamisele Kaarsilla lähedale

pidi saabuma väike jõelaev Pegasus koos orkestri ja ilutulestikuga. Pegasus esimene katse praeguse Atlantise ette jõuda millegipärast luhtus ja selle asemel keeras laev oma nina kalda poole ning pörutas kaldamadalikku kinni. Rahvale tundus see meeldivat, aga meie stsenaariumis polnud seda numbrit ette nähtud. Kulus hulk aega, et laev vabasse vette saada ja Volbervesti hilinevad avamist alustada.»

Bambus, kus eesmärk on vingete isetehtud sõidukitega sõita bambusesse.

Foto: 3x erakogu

Eero Pärnmäe, liige alates 1997. aastast, praegu töötab majandus- ja kommunikatsiooni-ministeeriumi asekanclerina.

«Näide ilmselt aastast 1999. Kell 8.30 hommikul heliseb mu telefon ja ärritunud häälinnavalitsusest ütleb: «Me andsime teile loa teha Pirogovi platsil üritus, aga mitte ehitada sinna kahekorruseline maja, mille kors-ten tossab!» Uurimisel selgus, et tegu oli suure sõjaväetelgiga, kuhu oli saun sisse ehitatud. Kui me keelasime saunalistel raekoja purskkaevus ujumise, muutus olukord veidi rahulikumaks.

Vist aastal 2000 oli üliõpilasmajas Singer Vingeri ja Jääboileri ühiskontsert, kuhu tuli ligi tuhatkond inimest. Üks vingemaid kontserte, mida ma mäletan.

«Kasevete» loo ajal seisime Heino Varikuga keldrikorrusel ja vaatasime laest kukkuvat krohvi. «Kukub alla,» ütles Heino lae kohta. «Ega ikka ei kuku küll,» ütlesin mina. Lagi jäi paika ja pidu meelde.»

Kunnar Karu, liige alates 2000. aastast, praegu Tartu maratoni projektijuht.

«Minu kõige hullem festival on olnud kevadpäävad, kus ürituse eelsest laupäeva õhtust kuni pühapäeva õhtuni nädal hiljem oli magatud kokku seitse tundi. Pühapäeva õhtul kell 20 magama minnes õnnestus mul magada teisipäeva hommikul kella üheksani jutti.

Joonistasime ühel aastal Raekoja ette kevadise sebra, millega rõõmustasime linnakodanikke ülekäigurade juures. Pärast joonistamist lugesin avaliku ürituse loa üle ja meenus, et linnavalitsus ei lubanud sinna sebrat teha. Sellest kujunes väljend «linnavalitsusele sebra tegema». See muidugi tähendas ka suuremat

sebra eemaldamist, aga lõbus oli.

Meenub ka üks festivaliaegne laupäev, kell on 7 hommikul. Kolm tonni mudamaadluse muda ootab areenilt eemaldamist. Helistab vene rahvusest autojuht, selges alkoholijoobes häälinnavalitsusele, et masin katki, tulla ei saa. Õnneks oli kõrval Tartu kaubamaja ehitamine käimas ning seal oli hea suur auk kuhu kolm tonni muda kadus kui imevael.»

Marleen Viidul, liige alates 2003. aastast, praegu töötab Tartu kõrgema kunstikooli õppeprorektorina.

«Läksin 2003. aasta suvel Tartu üliõpilasmajja tööle ning puutusin esimest korda kokku samas majas tegutseva ülikooli

kultuuriklubiga. Esialgu ei teadnudki, kas astuda liikmeks või mitte, aga siis tehti mulle selgeks, et ei saa olla natuke liige, nii nagu ei saa olla ka natuke rase. Sügisest sai minust kultuuriklubi liige.

Meenub seik, kus kaubamaja juures tõmbas keegi pealtvaataja keset üritust kogemata elektripostil asuvast pistikust juhtme välja. Projektijuht Kunnar Karu ronis seepeale nagu ahvike koos juhtmega posti otsa ning probleem sai kiirelt lahendatud. Üks kuulsamaid hetki on ilmselt see, kui ühel aastal koos karsummeeskonnaga ka ühe telekanali operaator Emajõe karastavates voogudes lõpetas. Kaamera jäi õnneks kaldale ning ka operaator terveks.»

Kevadpäävade märksõna on sel aastal koostöö

Lisaks igale omanäolisele liikmele on ka alates 2006. aasta kevadpäävadest igal festivalil oma teema. Sel korral püüavad tudengipäävade korraldajad luua tugevamat sidet Tartu tudengite ja kõrgkoolide vahel.

Koostöö on ühest küljest rõõm ühes tegutsemisest, aga teisalt ka efektiivsem ja kergem tegutsemisviis ühiste eesmärkide nimel liikumiseks. Koos tegutsedes on lihtsam mägesid liikuma panna kui üksi, see on edasiviiv jõud, on klubi kindel. Alates sellest aastast püüab ülikooli kultuuriklubi teha tihedamat koostööd kõigi Tartu

kõrgkoolide üliõpilasesindustega.

TÜ üliõpilasesindus osales ka näiteks möödunud sügisel tudengipäävade avatuutu korraldamisel. Majandusteaduskonna esindaja TÜÜE-s Mari Lust ütles, et kuigi esindus annab endast parima, et võimalikult palju inimesi tudengipäävadest osa võtaks, pole info kättesaadavusega siiani probleemi olnud, sest festivalid on olnud alati väga populaarsed.

Tartu tervishoiu kõrgkooli üliõpilasesinduse liige Grete Jelts tunneb heameelt eelkõige sellest, et tudengipäävade korraldustöösse soovitakse kaasata

ka nende kooli väikest esindust. «Saame omalt poolt pakkuda meditsiinialast ja õpetlikku meelelahutust. Muidugi võiksime näiteks korraldada esmaabikursusi – autokoolides sellist väljaõpet küll pakutakse, aga need tulevad ka teistele kasuks.»

Karel Kadalipp Tartu kõrgemast kunstikoolist rääkis, et nende üliõpilasesinduse roll on eelkõige oma kooli tudengite parem teavitamine. Kõigi võistluste korraldamisel ja väljamõtlemisel, mis kunstialaseid tegevusi nõuavad, oleks neil samuti suur rõõm edaspidi rohkem osaleda.

ZeroTurnarounds asutaja naudib ettevõtte kiiret arengut

KUI JEVGENI KABANOV EI OLEKS TARTU ÜLIKOOLIS ÕPPIDES KOKKU JUHTUNUD OMA TULEVASE JUHENDAJA, PROGRAMMEERIMISKEELTE SEMANTIKA PROFESSORI VARMO VENEGA, EI OLEKS HILJUTI EESTI EDUKAIMAKS IDUFIRMAKS TITULEERITUD TARKVARAARENDUSETTEVÕTET ZEROTURNAROUND ILMSELT SÜNDINUD.

Foto: Aldo Luud / Scampix

Sigrid Söerunurk
sigrid.soerunurk@ut.ee

ZeroTurnarounds asutamise ajal töötas Kabanov veel Webmedias teadus- ja arendusjuhina ning oli kaitsmas Tartu ülikoolis informaatika magistrikaadi. Koostöö professor Venega sai alguse juba bakalaureuseastmes, mil professor tekitas tudengis suure huvi programmeerimiskeeelte vastu. Kolmandal kursusel kirjutas Kabanov juhendajaga kahasse oma esimese teadusartikli, mis avaldati siis, kui noormees oli esimest aastat magistrant. Nii et lisaks ettevõtjale on mehes ka omajagu teadlast.

Programmeerimisega alustas Kabanov muidugi lapsena. Umbes 12-aastasena hakkas ta inglase toodetud koduarvutil ZX Spectrum mängima, ent ühel hetkel mängud ammen-dasid end ning seejärel hakkas ta programmeerima. Veel gümnaasiumis kaalus noormees edasi-

õppimisena ka psühholoogiat ja ajakirjandust, ent lõpuklassis oli otsus kindel: Tartu ülikool ja informaatika. Esiteks oli talle heade tulemuste eest riiklikel informaatikaolümpiaadidel koht Tartu ülikoolis garanteeritud, aga teiseks andis see Tallinna poisile võimaluse alustada iseseisvat elu teises linnas ning kolida vanematekodust välja.

Venekeelsest keskkonnast pärit noormehel oli eestikeelses ülikoolis alguses üsna raske. «Õnneks õpetati esimesel aastal peamiselt matemaatikat ja seda saab kas või hiina keeles õppida,» märkis Kabanov. Matemaatikat noormees armastab, bakalaureuseastmes võttis kõik matemaatilise analüüsi ained ning seetõttu mõistab ta ka hukka matemaatikaainete vähendamise praeguses informaatikaõppekavas.

Ülikooliõpingute kõrvalt käis Kabanov venekeelses väitlusklubis ning asutas ka ise ühe klubi. «Tegime sellist kummalist klubi eri teaduskondade tudengitega,

kus rääkisime üksteisele asju, mida olime õppinud, kõrgmatemaatika kirjanduseni.» Kuigi väitlusklubi oli venekeelne, väitles Kabanov ka eesti keeles ning ühel võistlusel tituleeriti ta kolmandaks spiikriks «See oli väga uhke tunne. Sain aru, et saan tegelikult ka eesti keeles suhelda.»

Kolmandal kursusel läks Kabanov Webmediasse tööle ning sealses eestikeelses keskkonnas paranes keeleoskus ning suurenes sõnavara veelgi. Mees tunnistas, et nüüdseks on eesti keele oskus taas halvenenud, kuna enamasti suhtleb ta töö tõttu inglise keeles.

Inglise keeles esineb Kabanov ka konverentsidel. Ühelt oma valdkonna mainekamalt konverentsilt on tal ette näidata ka auhind: 2011. aasta JavaOne konverentsil valiti ta 200 kõneleja seast 10 prima hulka.

Konverentsid on ka head kohad ettevõtte tutvustamiseks ja uute kontaktide loomiseks. «Mina olen jätkuvalt meie ettevõtte suurim evangelist, aga kõige rohkem meeldib mulle tootejuhtimine. Meeldib visioone seada, uurida kasutajatelt, mida neil on vaja ja mida meil on vaja, et seda teha.»

Praegu on mehe päevakava nii tihe, et programmeerimiseks enam aega ei ole.

Ettevõtte kiire kasvu tõttu on veel kaitsmata ka informaatika doktorikraad. Kuigi kõik artiklid on valmis ning viimane ootab avaldamist, ei ole mehel lihtsalt mahti, et mõned üleülikoolilised vabaained ära teha.

Doktorantuuri astus mees, muide, inertsist. Õppida on talle alati meeldinud. Töö kõrvalt

jätkas ta pärast bakalaureusekraadi magistrantuuri õppimist lihtsalt igavusest: ülikoolis sai tegeleda keerulisemate probleemidega kui töö juures. «Mõtlesin, et kui keeruline see doktorantuur ikka olla saab, sest ma olin avastanud, et mulle meeldib ka kirjutada.» Enamik teadlasi kirjutab Kabanovi sõnul teadusartikleid kui monolooge, aga tema kujutab seda ette dialoogina, kus autor püüab lugejat kõnetada. Konverentsikõnesid on meeldivam kirjutada ja ette kanda, sest tagasiside neile on vahetu.

Aga Kabanov ei kirjuta ainult konverentsikõnesid ja teadusartikleid. Keskkoolis kirjutas ta satiirilise lühijutu sellest, kuidas vanakreeka mütoloogiast tuntud surnute kuningriigi valitseja Hades peab allmaailmas bürokraati-amasinat. Peale selle, et praegu ei jagu aega ka selleks hobiks (oma osa nõuab ka pooleaastane tütar), ei teagi mees, mis keeles kirjutada: vene keel on veidi ununenud, inglise keele sõnavara ja metafooride varamu ei ole veel nii rikas.

Viimasel neljal aastal kasvas Kabanovi asutatud ZeroTurnaround 2–4 korda suuremaks ning mees loodab, et kasv jätkub. Paari töötajaga alustatud ettevõttes töötab nüüd veidi alla poolesaja inimese ja firmal on kontorid Tartus, Tallinnas, Prahas ja Ameerika Ühendriikides Bostonis. Oma valdkonnas on ZeroTurnaround maailmatasemel, mis eeldab ka vastava ala tipp-spetsialiste. «Meie meeskond on ülihea, firmat tulebki alustada tipptasemel tegijatega ja samasuguseid aina juurde värvata. Raske oleks alustada keskpärase meeskonnaga.»

JEVGENI KABANOV

- Sündinud 1983. aastal
- Käinud Tallinna humanitaargümnaasiumis.
- Alates bakalaureuseastmest õppinud Tartu ülikoolis informaatikat, praegu doktorantuuris.
- Abikaasaga tutvus ülikoolis esimesel kursusel, peres kasvab praegu pooleaastane tütar.
- Asutanud 2007. aastal tarkvaraarendusfirma ZeroTurnaround. Leiutas ettevõtte esmatoote Jrebel, mis on võitnud kolm rahvusvahelist auhinda innovaatilise Java toote eest. ZeroTurnaround tunnistati 2011. aastal Eesti innovaatilisemaks ettevõtteks.
- 2003–2007 töötas tarkvaraarendusfirmas Webmedia teadus- ja arendusjuhina.

Kabanov tunnistab, et meeskonna kokkupanek on samuti huvitav ning talle meeldib proffidega koos töötada.

Doktorant Kabanov ei kujuta endale ette bakalaureusetaseme üliõpilaste õpetamist, võib-olla seepärast, et on harjunud töötama vaid oma ala professionaalidega. «Mul ei ole selleks kannatlikkust. Seepärast olen ma väga tänulik neile õppejõududele, kes viitsid meid esimestel kursustel õpetada, tänan neid nende kannatlikkuse eest!» ☺

Vanavara juurest rahvuskultuuri mõtestajaks

ETNOLOOGIAPROFESSOR JA EESTI RAHVA MUUSEUMI DIREKTOR GUSTAV RÄNK EI VÕINUD EALES AIMATA, ET JUST TEMA HAKKAB KORRALDAMA SÕJA LÕPUS NII ENDA JA TEISTE KOGUTUD VANAVARA KUI KA ÜLIKOOI KULTUURIVÄÄRTUSTE OHUTUSSE PAIKA TOIMETAMIST.

Varje Sootak
varje.sootak@ut.ee

Ja et ta peab ise neist loobuma. Ei saanud ta neid enam kasutada oma uurijatöös kohapeal, sest pärast varade evakueerimisest 1944. aasta sügisel said nii Gustav Rängast (18.02.1902–05.04.1998), kelle sünnist möödus hiljuti 110 aastat, kui ka paljudest teistest Eesti teadlastest põgenikud. Gustav Rängast kujunes Rootsis koguni Euroopa tippteadlasi. Tartu ülikool valis oma esimese etnograafiaprofessori 1990. aastal audotoriksi, Õpetatud Eesti Selts 1989. aastal auliikmeks.

Kui 1943. aastal pommitati botaanikaaias professor Theodor Lippmaa kodu, Laial tänaval kunstimuuseumi ja teisi hooneid, moodustati Tartu kultuurivarade kaitsmise ja evakueerimise komisjon, mille juhataja abiaks, hiljem juhatajaks määrati Gustav Ränk. Üle Eesti hakati ajalooliste kultuurivarade paigutamiseks kohti otsima, varade nimekirju

koostama ja transporti hankima. Esimesed koormad veeresid Tartust lääne pool asuvatesse kirikutesse, mõisakeldritesse ja teistesse varjupaikadesse järgmise aasta veebruaris.

OKUPATSIOONIDE PAIN

Raadi lossi ülakorrusel asunud ERM-i näituseruumid tuli niikuinii kiiresti tühjendada, sest sinna paigutasid Saksa võimud löögiüksuse. Sakslaste nõudel olid Raadilt juba ära kolinud ülikooli katsejaamad. Kiirustada tuli ka õhurünnakute sagenemise ning ülikooli varade Saksamaale viimise ohu pärast. Ränk on kirjutanud päevaraamatus, kuidas Eesti omavalitsuse juht Hjalmar Mäe nõudnud ülikoolis kategooriliselt kultuurivarade Saksamaale evakueerimist. Eriti vaielnud talle vastu professorid Julius Mark ja Jüri Uluots. Teaduskondades ja nõukogus arutatud nõue sai üksmeelselt eitava otsuse.

Evakueerimisega puutus Gustav Ränk kokku juba 1940. aastal, kui ta saadeti haridusministee-

riumi ja ERM-i ülesandel Pakri saartele etnograafilisi uurimusi tegema. Poolsalaja teatati, et saared tühjendatakse põliselanikest, sest venelastel lubati sinna baasid ehitada. Ta on kirjeldanud evakueerimispäevikus, kuidas iga elaniku kraamikoorma, iga eseme lahkumisega saarelt katkevad traditsioonide- med, mis neid köitis kodukoha, inimeste ja teiste samalaadsete esemetega. «Igal asjal on oma ajalugu, mis assotsieerub, sides- tub oma loodusliku ümbrusega, kodukohaga ning perekonna, külakonna ja võib-olla kogu saarerahva mitmesuguste elusünd- mustega.»

Vanamoodi tasakaalukam ja sisurikkam elulaad saarel võimaldas näha eri ajastute ladestumist, kus riiulitel lebas näiteks paar vakka puulusikaid alates aastast 1845. Tollal pidi kohapeal kõike piisavalt olema, et kui lõpeb üks, astub asemele teine ja elu voolab katkematult edasi. «See pole ahnitsemine /.../, vaid suur lugupidamine oma ja isaisade,

Gustav Ränk (vasakul) jutlemas 1942. aasta Ingerimaa ekspeditsioonil vana vadjalasega.

Foto: ERM

emaemade väärtusliku käsitöö vastu,» kirjutas Ränk. Pakrilt toodi muuseumisse 378 väga väärtuslikku eset.

TAEVA ÄÄRELT SUURKOOI

Vanamoodi inimeste elulaad polnud Gustav Rängale võõras. Ta oli ise pärit Saaremaalt, kus 20. sajandi algul elati justkui omaette väikeses ümmarguses maailmas, kus külainimene ei ulatunud palju kaugemale maisest sõõrist, millest silm ulatas üle vaatama. Suurem osa naisi ja lapsi polnud selle taeva ääre alt kunagi välja saanud. Sellesse maailma mahtusid ka sabaga tähed, tondijutud jmt. Kõik see mõjutas tundliku poisi maailma, kuhu jõudsid ema

ettelugemised «Kalevipojast» jt raamatutest. Ema lugemiskirg oli pärit kodust, kus tema isa oli nahkköitesse varunud Perno Postimehed. See lugemisvara viis Gustav Ränga esmakordselt taeva ääre alt laia maailma. Üht-teist kuulus ka ärksatest vanaemapoolsetest sugulastest – Oskar Kallas oli teadlane ja diplomaat ning Rudolf Kallas teoloog. Ilmselt esmakordselt ka Eesti Üliõpilaste Seltsist, mille esimeheks valiti aastaid hiljem Gustav Ränk nii Tartus kui ka Rootsis. Auvalistlaseks valiti ta 1980. aastal.

Sellesse taluperre jõudsid elementaarsed teadmised maadest ja ajaloosündmustest ka teadusjanuliselt isalt, kes oli oma algharidust

täiendanud kihelkonnakoolis ja võinuks olla külakoolmeister. Gustav Ränk tundis kihelkonnakoolis tänu köitvale õpetajale õppimisest erilist rõõmu. Edasiõppimist segasid ajaloosündmused, nii et pärast pedagoogilisi kursusi maitstes ta isa asemel ise külakoolmeistri leiba.

Ränk on end sageli nimetanud õnnelikuks inimeseks, sest teda on aidanud suunata nii suured sündmused kui ka tema teele juhtunud inimesed. Õpetajate kursustel olid talle «vaimseks süütepudeliks» keeleuundaja Johannes Aaviku julged seisukohad jt õpetajad. Igatsuse väiksest maailmast välja pääseda viis täide ajateenistus allohvitseride koolis,

kus ta suunati velskrikursustele. Õhtupoolikud jäid vabaks ning algas teadlik eneseteostus. Ta käis Tallinna rahvaulikoolide seltsi õhtukursustel ja jätkas seltsi juures asuvas Tallinna kolledžis.

ÜLIKOOLOO JA MUUSEUM

Õnnelikuks juhuseks osutus seegi, et Gustav Ränk loobus arstiteaduskonda astumisest, sest pidas sealseid õpinguid liiga pingelisteks, et saada selle kõrval veel elatist teenida. Nii poleks 1925. aastal filosoofiateaduskonda astumiseta saanud Rängast üht Eesti rahvusteaduste rajajat ja arendajat. Aseõpetaja koht Võnnu kihelkonna Illuka algkoolis osutus sedavõrd määravaks, et etnograafiastuudiumis dotsent Ilmari Manninenilt saadud küsimusleht vanaaegseist veesõidukeist täitis haruldase ürgse haavapuust õonestatud vene kirjeldusega Ahja jõel.

Mannineni vaimustus oli suur, sest selliseid venesid tunti vaid Põhja-Uurali jõgedel, ning muuseumi direktorina lubas ta Ränga tööle võtta. Aastal 1921 asutati ülikoolis etnograafia õppetool ning leiti, et selle eriala tulevane dotsent peaks olema ühtlasi muuseumi juhataja. Kuna vastloodud Eesti ülikoolil oma kaader veel puudus, kutsuti juhtivateks

**SÜNNIMAATA JÄÄNUD
EESTI UURIJAD ARENDASID
ROOTSIS OMA
KAASATOODUD TEADMISI
EDASI JA RIKASTASID
EUROOPA TEADUST.**

õppejõududeks Soome ja Rootsi teadlasi, etnograafiat tuli õpetama Ilmari Manninen.

Gustav Ränga jaoks oli edaspidi sõnapaar – ülikool ja muuseum – lahutamatu. Seda soodustas ka järgmine õpetajakoht Palamusel. Suved möödusid ERM-i ülesandel, reisikott seljas, kepp käes, rahvatraditsiooni kogudes, kus ammendamatu allikas oli ka oma vanaema. 1927. aastal alustas Ränk kalurikultuuri uurimist Võrtsjärve–Peipsi piirkonnas. Tema oli ka see mees, kes tõi muuseumi setude viljakusjumala Peko kuju ning avaldas selle kohta esimesi uurimusi.

1930. aastal ülikooli lõpetades oli Gustav Ränk juba tuntud teadlane. Vaimustus erialast ja suurepärase võimalus ühitada teooria ja praktika viisid ta järgmisel aastal magistratöö kaitsmiseni. Muuseumis hakkas ta juhtima rahvateaduse osakonda. Neid aastakümneid meenutades on Ränk öelnud, et töö ja õppimine käis nalja ja naeruga. «Oma riikluse sünnist oli möödunud vaevalt kümmekond aastat, sõja- ja revolutsioonielsele haritlasgeneratsioonile oli järgnemas uus sugupõlv värskeema elutundega, vaimselt vabam, eneseteadlikum ja asjalikum oma sihisealustes.»

Iseseisvuse traagilist lõppu ei osatud aimata ning elati parimate lootustega. Ülikoolis oli sirgunud oma uus õppejõudkond, teadus läks tõusuteed. Jätkus hoogne uurimistöö ning ekspeditsioonid Karjalasse, ümber Läänemere, kus Rootsi kolleegidega tekkinud sidemeist oli suur abi ka pagulasaastail. Paralleelselt muuseu-

mitööga töötas ta ka etnograafia õppetoolis. 1938. aastal Saaremaa taluehitustest kaitstud doktoritöö järel valiti Gustav Ränk Tartu ülikooli esimeseks etnograafia-professoriks.

Tartu ülikooli audoktor ja Rahvumõtte laureaat Ants Viires on oma üliõpilasaastaist meenutanud, kuidas muuseumi väljapanekute ees seletab ehtne Saaremaa mees mõnusalt uhmrite ja käsikivide otstarvet. «/.../õhäälik suus Saaremaa-päraselt õpoole kaldumas, ümber rühm üliõpilasi nagu huvilised reporterid, märkmikud käes.» Nii toodi lähemale omaaegne talumiljö. Etnoloogid on Gustav Ränka iseloomustanud kui külaühiskonna argielu mitmekülgse ja detailidesse tungiva vaatlusoskusega analüüsijat. Tema reisipäevikudki erinenud teiste omadest soomeugrilaste ja eestluse teemade poolest. Esimestena hakkasidki rahvakultuuri mõistet kasutama etnograafid, rõhutades ainelist, kaduvat talupojakultuuri. Esimene ülevaade eestlaste ainelisest kultuurist oli Gustav Ränga 1935. aastal «Elava Teaduse» sarjas ilmunud «Vana-Eesti rahvakultuur», mille täiendatud trükk ilmus 1948. aastal Rootsis.

Nõukogude ja Saksa okupatsioon tekitasid hoo sisse saanud teaduselus kaose. Vene ajal muudeti Ränga professorikoht dotsendi, Saksa ajal 1942 erakorralise professori ametikohaks. ERM tükeldatai etnograafia- ja kirjandusmuuseumiks. Rängal tuli sõja lõpus täita ka direktori kohuseid. Vaatamata sõja-aastatele õnnestus tal käia uurimisretkedel Liivi- ja

Ingerimaal. Professor Paul Ariste on meenutanud, kuidas Saksa võimud nõudnud neil vadjalaste juurde minekul mundri kandmist. Kes oli Eesti leitnandi, kes kaitseliitlase vormis, kes meenutanud sõjavangi, Ariste ise oli «mitmest maast ja palast kokku lapitud.» Ränga vadjateemaline monograafia ilmus 1960 Soomes.

Ja oligi kõik. Varade evakueerimine, põgenemine koos perega

üle mere. Eestimaal sügavuti vanaesse asjadesse tungimine koos kõige selle ümber olevaga jätkus mere taga peale rohkete teadustrükiste ka rahvuse ja rahvuskultuuri mõtestamisega. Teadlane, keda huvitas just rahvakultuuri nähtuste teke ja neis avalduvad kultuuriajaloolised sidemed, on kirjutanud, et iga rahvus, kes on kultuurivõimeline, on ka eluõiguslik, sest ta teenib inimkonda.

«Selles seisnebki rahvuse loomulik olemasolu õigustus.» Rahvuse olemasolu, ainelise ja vaimukultuuri maailma on täis tema 2000. aastal ilmunud müüdiraamat, mis on niisama võrratult ladus ja ilmekas, põhjalik ja analüüsiv kui mälestusteraamatudki.

*Kasutatud kirjandus vaata:
www.ajakiri.ee*

Rootsis Euroopa tippteadlaseks

Õnnelikul inimesel oli tõesti õnne ning tema vaimuvara pagas ei jäänud seisma tänu tööle rahvateadusliku instituudi arhiivis. Seal leidis ka eestikeelset etnograafilist kirjandust, mille saksa- ja rootsikeelseid tõlkeid läks rootslastele vaja. Tõlketöö langes ühte Ränga enda taluehitiste uurimise huviga ning vähehaaval laienes see tänu rikkalikele arhiivikogudele ja raamatukogudele ning Rootsi riigi stipendiumile ja väliretketele.

Ida-Euroopa talutubade ehitusversioonid täienesid skandinaavia omadega koos majanduslike, sotsiaalsete ja usundiliste aspektidega. Juba 1949. aastal ilmus uurimus võrdlevast perekondlikust pühamust. Eesti teadlasest sai koguni Rootsi esimene rahvapärase piimanduse ja juustukultuuri uurija. Ränk sai siin kõrvutada juustu valmistamist Eestis ja Rootsis, näiteks Eestis ei tuntud rõõskpiimast juustu tegemist. Teemakäsitlus haaras lõpuks kogu Euroopat.

Pagulasteadlaste tegevus osutus pagulasmaaga vastastikku rikastavaks. Eespool mainitud «Vana-Eesti» raamatu uuendatud väljaanne tutvustas Eestimaad välismaalaste uuele põlvkonnale, rääkimata kodueestlastest. Tänu usaldusväärsetele sõpradele võis Ränk tutvuda Nõukogude Eesti uurimustega ning vastupidi. Tõusujoones kulgenud teadustöö viis Gustav Ränga 1955. aastal Stockholmi ülikooli rahvateaduse dotsendiks, kus ta tegutses kuni pensionile minekuni 1969. Kokku ilmus paarsada uurimust, ta pidas loengud ka teistes Euroopa ülikoolides. Arhiivileidude põhjal avaldas Ränk ülevaateid Baltikumi 17. sajandi mõisa- ja kõrtsiarhitektuurist. Ta leidis ja avaldas 18. sajandi eesti talupojarõivaste väärtuslikud illustatsioonid. Ränga aktiivsel osavõtul loodi Rootsis mitmed eestlaste teadusorganisatsioonid, ta valiti ajakirja Ethnologia Europaea rahvusvahelisse kolleegiumi, kuningliku Gustav Adolphi akadeemia

auliikmeks jne.

Sõnad, millega iseloomustas oma ajast ees oleva teadlasevaimu Gustav Ränk kolleegi Ilmar Talvet, kehtivad täiel määral ka tema enda kohta. Ta ütles, et kuigi uurijad on kistud lahti oma lähtekohtadest ja sünnimaa on jäänud ilma hulgast uurijaist, on võib-olla kogu Põhja-Euroopa etnoloogiline uurimus siiski võitnud sellega, «et üks osa aktiivseid uurijaid on saanud oma võimeid rakendada laiemal tegevusväljakul ja sealset uurimistööd rikastanud mõningate eriteadmistega, mis nad kodumaalt kaasa on toonud.»

Sellel kõigel oli oma mõju ka 1994. aastal Tartu ülikoolis etnoloogia õppetooli taasavamisel. Sõja järel eriala akadeemiline õpetus kiratses, sest tunnustatud etnoloogid olid välismaale põgenenud, Eestisse olid jäänud noored algajad, põhiliselt Ränga õpilased. Eriala peeti koguni nii vähetahtsaks, et õppetool suleti ning 1990. aastateni oli Gustav Ränk ainus Eesti etnoloogiaprofessor. ①

Germa: tudengiteater harib ja ühendab inimesi

ÜLIÕPILASTEATRID ON MAAILMAS ÜHA LAIEMAT KANDEPINDA KOGUV LIIKUMINE, USUB ROBERT GERMA. MEES ON ÜLE POOLE SAJANDI BELGIAS LIEGE'I LINNA TUDENGITEATRITES LAVASTANUD JA NÄIDELNUD NING JUHTINUD PIKKA AEGA RAHVUSVAHELIST ÜLIÕPILASTEATRI-TE ASSOTSIATSIIONI.

Sven Paulus
sven.paulus@ut.ee

Liege'i tudengiteatristi-
val on haripunktis, kui
Robertiga ühel hommikul
maha istume.

Kaua oled sa ise teatriga tege- lenud?

Alustasin tudengina 1962. aastal, kui olin 20-aastane. Nüüdseks olen 71, nii et see teeb kokku päris palju aastaid. Algul töötasin lavastajana saksakeelses teatris, kus olime orienteeritud rahvusvahelisusele ja käisime palju välistuuridel. Kui võtsin 1983. aastal üle kunstilise juhi ameti prantsuskeelses teatris, tõusis sellest rahvusvahelisest kogemusest suurt tulu. See oli ka aeg, mil mõlemad teatrid ühinesid.

Liege'i ülikooli teatris tegutseb enam kui sada inimest?

Umbes 70% neist on tudengid ja ülejäänud on endised tudengid. Meie teatri puhul on see üks iseloomulikke jooni – alustatakse

Robert Germa

Foto: erakogu

noorena ja jäädakse teatrisse seni, kuni ollakse päris vanad. Paljud praegused näitlejad on emad või isad, ent nad alustasid tudengina ja see loob järjepidevuse. Teater asutati 1941. aastal ja me olime esimes-
te Belgia tudengiteatrite seas. Meil on ühe juhtkonna suunata 6–7 truppi, mis saavad oma projekte ellu viia. Ka enamik lavastajaist on kunagi tudengina alustanud.

Mis toob neid inimesi ühte teatrisse kokku?

On tuntud tõsiasi, et teatril ja haridusel on midagi ühist. Igal osa-

lisel on ilmselt oma põhjus, miks ta teatriga liitub, kas siis leidmaks uusi tutvavaid või armastust. Mõni tuleb end õpingute vallas täiendada. Tudengid on huvitatud ka kirjandusest, millega me siin teatris ju tegeleme. Truppides on inimesi nii meditsiini, juura, kirjanduse kui ka matemaatika vallas. Ja see on tõeline nauding, sest nii kohtad erinevaid inimesi ja õpid tundma uusi asju.

Liege'i rahvusvaheline tudengiteatristi festival RITU sai tänavu juba 29-aastaseks?

Esimesel aastal kutsusime külla vaid viis teatrit, ent seejärel oleme arenenud tõeliseks võrgustikuks. Nüüdseks on siin käinud 150 truppi enam kui 50 riigist. Oleme muutunud ristteks, mis ühendab tudengiteatreid üle terve maailma. Seepärast asutati ka rahvusvaheline tudengiteatrite assotsiatsioon (AITU/IUTA) Liege'i festivali käigus 1994. aastal. See rahvusvaheline ühendus püüab avada tudengiteatri olemust. Tudengiteater

Tartu üliõpilasteatri lavastus Ulgumerel pälvis RITU teatristi festivalil kõrgeid hinnanguid.

Foto: Minna-Triin Kohv

asub kusagil profi- ja amatöör-
teatri vahepeal. Meie eesmärgid
on erinevad – näiteks õppida
teatrikunsti nii teoreetilise kui ka
praktilise poole pealt. Saame alati
katsetada ja avastada midagi uut.
Meid ei piira tõik, et peaksime end
teatritegemisega ära elatama.

Millised on teatri sidemed siinse ülikooliga, kaasa arvatud rahastamine?

Asutamisest saadik ehk 1941. aastast alates on kõik teatri kunstilised
juhitud olnud ka Liege'i ülikooli
professorid. Olin ka ise professor
ja sel põhjusel hakkasin tegelema
teatri administratiivse juhtimisega.
Ülikool on pühendanud meile
kogu vajaliku tähelepanu. Arvan, et
selle juhtkond on alati mõistnud,
et teater on tudengitele hea just
lisahariduse pakkujana. Viis aastat
tagasi saavutasin selle, et teatris on

ametlikud töökohad. Ülikool on
meie peamine rahastaja ning meid
toetavad rahaga ka riik, kohalik
provint ja Liege'i linn.

**Kuidas on üles ehitatud teie
teatri nii-öelda kontori pool?**
Teatri palgal on kaks lavastajat.
Tööl on ka teatri sekretär ja teh-
nikatöötaja, kelle palgad tulevad
samuti ülikoolist. Kõik ülejäänud
on vabatahtlikud ja neid on väga
palju.

Teil on kaks püsilava, kus saate etendusi anda?

Üks on ülikooli linnakus, mis
asub kesklinnast 9 km kaugusel ja
publikut sinna kutsuda on pisut
keeruline. Sestap võitlesin 15
aastat tagasi meile lavaruumi ka
kesklinna. RITU festivali jaoks
rendime ka kolmandat, kesklin-
nas asuvat pinda.

Kuidas leiate üles oma publiku ja milliseid kanaleid selleks kasutate?

Meediaga suhtlemise kõrval
saadame uudiskirja kõigile
fännidele ja oleme samuti
kontaktis koolidega. RITU on
väheseid teatristi festivale Belgias,
kus esinejad astuvad üles oma
emakeeles. Paljud kooliõpetajad
Liege'i ümbrusest võtavad seda
võimalusena tuua õpilased meie
etendusi vaatama, et saada osa
ka teistsugustest keeltest. Seega
on õpilased päris suur osa meie
publikust. Kui esitame klassikat,
on gümnaasiumiõpilased alati ko-
hal. Teine osa on üldisem publik
ja igal etendusel on meil vähe-
malt 60 vaatajat. Tudengiteatri
kohta on see päris hea tulemus.
Repertuaarivalik on lai, mängime
palju klassikast kuni tänapäevani
ja eelkõige autoreid ning teoseid,

mis pole väga tuntud.

Milliseks hindate tudengiteatrite seisu kogu maailmas just AITU poolt vaadates?

Oleme saavutanud stabiilsuse ja arengu, mis on ilmne, kui vaatame seda laia spektrit inimesi ja riike, kes uuteks liikmeteks

astuvad. Kuigi avalikkus sellest ehk ei tea, on tudengiteatrite liikumine päris suur. Belgias vist polegi ülikooli, millel ei oleks oma teatrit. Laial teatrimaastikul on tudengiteater väga elav, värvi- kas ja tugev. Kui me aga liitume, oleme veel tugevamad. Enne tudengiteatrite assotsiatsiooni

loomist oli mu võrgustik tänu välisuuridele väga suur, kuid nüüdseks on see isegi sada korda suurem! Ka tänu internetile on teatritevahelised sidemed palju tugevamad ja efektiivsemad. Ja just festivalid on ristteedeks, kus avastada uusi meetodeid või leida uusi sõpru.

Kalev Kudu

Tartu üliõpilasteatri kunstiline juht, lavastaja

Üliõpilasteatri asutasid tudengid 1999. aasta sügisel. Kohe toetas tegemisi linnavalitsus, saime välja tuua teise lavastuse ja läksime esimesele välisreisile. Ka ülikool on aasta-aastalt meie toetust suurendanud. Tõsi, nüüd, kus viimased kolm aastat oleme oma tegevust laiendanud, praegu on repertuaaris neli lavastust ja teatris osaleb aktiivselt üle 20 tudengi, on ülikooli toetus jäänud samaks. Olen Germay'ga nõus, et teater on osa haridusest.

Lisaksin, et noored saavad tudengiteatris osalemise ajal ka oma esimesed töökogemused. Samuti saavad nad aru, mida tähendab vastutus, suhtumine ja töökvaliteet. Selle pagasiga on neil kergem minna nn. päris tööle. Praegu on ülikool meile harjutusruumi leidnud. Aga lähiajal ootab koostöös ülikooliga lahendamist statsionaarse lava küsimus. Ma ei mõista, miks ülikool, kellel on nõnda palju tühjalt seisvat kinnisvara, seda muudkui müüb? Ja miks ülikooli oma kultuurikollektiiv peab rentima mänguplatse linna- ja eraorganisatsioonidelt? Kas toetus, mida ülikool igal aastal meile annab, ei võikski osaliselt olla meie lava

ja abiruumide ülalpidamiseks? Ülikooliga on juttu olnud Jakobi 1 ruumist, kirjutasime ruumide haldamiseks koos Kaisa Eichega projekti, aga see on jäänud kuhu- gi toppama.

Hea tahtmise korral võiks üliõpilasmaja suure saali korralikuks etendamiskohaks ehitada, kuhu poleks piinlik kutsuda ka teisi Eesti teatreid ja muusikakollektiive. TÜT on 13 aasta jooksul end piisavalt tõestanud. Oleme siinses kultuuriruumis nähtavad ja viinud enam kui kümnesse riiki sõnumeid oma linnast ja ülikoolist. Sestap ootame ülikoolilt üliõpilasteatri suhtes selgemat arengukava.

Marko Kiisa

Tallinna tehnikaülikooli T-Teatri asutaja

Ülikooli ja rektori suur toetus on T-Teatril olnud ülivajalik juba 10 aastat ehk asutamisest peale. Kui TTÜ ei peaks teatritegumist tudengite hariva elu üheks vajalikuks osaks, poleks meid ka sündinud. Oleme algusest peale

töötanud vaid professionaalsete lavastajatega ja seetõttu on toetus olnud väga vajalik. Maksame liikmetena suure osa kuludest ise kinni ja kõik tööd peale lavastamise on vabatahtlikud. Eks rahastamise põhimõtetes ole 10 aastaga paljugi muutunud, tänaseks on tudengiorganisatsioonide rahastamine antud tudengite kätte. Meie jaoks tähendab see olukorda, kus peame igal aastal uuesti oma olemasolu

vajalikkust tõestama, sest väga raske on raha küsimisel teatrina konkureerida suurte tudengiorganisatsioonidega. Näeme tihti, kuidas 2-3 inimese väliskonverentsile saatmiseks eraldatakse summa, mille eest tooksime teatrina kaks lavastust välja... Eks meie asi on luua kvaliteetset loomingu ja olla selles järjekindl, et rauakool peaks tudengiteatrit endiselt uhkuseasjaks.

EESTI JA E-EESTI. ÜKS VÕI KAKS VANKRIT?

Foto: Andres Tennus

Jaak Vilo

TÜ bioinformaatika professor

53 aastat tagasi, 1959. aastal jõudis esimene elektrooniline digitaalarvuti Eestisse, Tartu ülikooli. 1969. aastal ühendati maailmas esimest korda kaks arvutit omavahel «võrguga». 1980. aastatel valmisid Eestis Enn Tõugu juhtimisel NSVL 5. põlvkonna tarkvaralahendused ning esimesed karbitootena müüdavad programmid. Personaalarvutid tulid 1980. aastatel, kuid alguses ei olnud need võrgus.

1989. aastal kasutasin vahetusüliõpilasena Helsingis e-kirjavahetust, logisin üle võrgu serveritesse, laadisin faile FTP-st. Assistenti kolme kuu palga eest ostsin endale arvuti 386, millel toksisin 5. kursuse diplomitööd selmet arvuti maja vastu vahetada. Lihtsa arvuti toonane meeletu hind näitab tohutut potentsiaali, mida nähti arvutites Eestis.

20 aastat tagasi, 1992. aasta kevadel jõudis interneti püsiühendus üle satelliidi Eestisse, kuigi e-kirjad ja failid liikusid varemgi, üle modemi Helsingist.

Taasiseseisva Eesti algus oli vaeviline, kes sai, tegeles enda elatamisega. Mina, nagu ka mitmed kolleegid, läksin õppima välismaale. Akadeemilise vabaduse kõrval oli meil internet, mille abil suhtlesime e-posti ja uudisterühmade kaudu, alates 1994. aastast ka vastloodud www kaudu. Internet andis meile vabaduse suhelda poliitika ja teistel teemadel, kaitstes sealjuures Eesti iseseisvust kui meie rahva õigust. Samal ajal levis internet plahvatuslikult akadeemiast ühiskonda.

Revolutsioonilist arengut on selle algushetkel muidugi raske prognoosida. Nii olen kuulnud Hansapanga kunagise juhi seisukohta, et internetipank oleks mõeldud ehk vaid seksuaalvähemustele. Paar aastat tagasi muutus telepilt Eestis digitaalseks ning seda edastatakse piltlikult öeldes üle interneti. Juba juurutatakse teleka ja interneti vahendusel koduhooldust. Mobiilsidegi ei ole enam muud kui internet üle veidi parema wifi.

Mu 16-aastane tütar küsis, et kuidas see on ikka võimalik, et kõne läheb üle wifi (õhu) ja tema hääl jõuab muutumatuna maailma teise otsa. Kas me tegelikult tajume, mida digitaalne revolutsioon tähendab?

E-RIIGI EDU JA SEOS

Programmeerimine on sisuliselt oskus panna kirja õigeid käskke või tähendada neid üles graafiliselt. Käskluste teadmine ei tee aga näiteks sõjanduses kellestki veel strateegia-, taktika- või psühholoogiaspetsialisti. Aga just nii võiks vaadelda, millise hariduse peab andma ülikool IT-erialadel: see on lai silmaring, kuidas ja mida saab luua näiliselt primitiivsetest käskudest. Programmeerimine on vaid ülesande lahenduse mõttearenduse või algoritmi muutmise arvutile sobivale kujule. Suurte IT-projektide keerukus ei kasva lineaarselt. Suuremad projektid kasvavad kiiresti keerulisemaks, suuremad tiimid vajavad rohkem omavahelist koordineerimist ja on keskmiselt ka ebaefektiivsemad.

Pöörates selle argumendi teistpidi, siis odava rahaga tehtud lihtsad süsteemid töötavadki suhteliselt hästi. See järgib insenerilahenduste KISS-printsiipi – *keep it simple, stupid*. Kuna Eesti on väike, on paljud lahendused kiiresti realiseeritavad ilma suure skaleerimise probleemita. 20 aastat tagasi pidi Eesti alustama nullist. IT-süsteemide väljatöötamine uutele odavatele tehnoloogiatele oli lihtsam, kui suurte süsteemide muutmise lään. Väikeses riigis tulid väikese skaala juures edusammud lihtsalt. Riiklikud või suurettevõtete süsteemid mahtusid sageli üksiku PC peale. Ka praegu ei ole IT-süsteemide kulu pearõhk sugugi mitte riistvaral, vaid tarkvaral, mida inimesed oma peades loovad. Just see teadmus on suurim väärtus, mida Eestis kasvatada ja hoida.

Modemi kaudu internetiühenduse pakkumise asemel (mille käivitasid Teleport ja Microlink) kesken- dus Teleportist arenenud Meediamaa sisu tootmisele. Firma müüdi Q-GSM-ile, mille ostis ära Tele2. See firma omakorda soovis Eestist lahendust veebiportaa- lile Everyday.com, mida tulid välja lubatud väga kõrge palga eest tegema noored ja vihased mänguvalmista- jad. Sama meeskond otsiti üles, kui Tele2-s töötanud tellija asus oma idufirmasid moodustama. Sündis failivahetustarkvara Kazaa, omandatud oskusteabe põhjal aga hiljem kõnevahetuseks Skype.

Riigile on vajalik kasulik kohapealse pädevu- se olemasolu. See tähendab tervet tsükli: korralik haridus, suurte, keskmiste ja väikeste elujõuliste firmade võrgustik, teadlikud tellijad jne. Riigihanked ei ole ilmselt parim viis seda võrgustikku tekitada ja väetada, sest keskendutakse rohkem hetkehinnale või tellija mõnikord ebaosakeste soovide täitmisele.

Eesti e-riigi alustala on sisuliselt meie võimekus identifitseerida ja autentida kasutajaid (ID-kaart, mobiili-ID, e-pangad), anda elektroonilisi allkirju ning tagada andmevahetus riigiasutuste vahel X-Tee kaudu. Kuid need on alles esimesed sammud teadli- kult tegutseva e-riigi suunas.

Info ja infol põhinevad teenused arenevad ja lisandväärtus luuakse siis, kui infot kasutatakse, puhastatakse ja arendatakse. Ühiskonna läbipaistvus kasvaks, kui oldaks avatumad ja ausamad oma and- mete ja info väärtustamisel avatud andmete kaudu. Kõigile meeldib kasutada tasuta head tarkvara. Hea tasuta tarkvara on andnud suure arengutõuke veel

parema tasulise tarkvara tekkele. Info ja loomingu maksimaalne vabaks andmine koos võimalusega luua veel paremaid teenuseid võimaldaks ühiskon- nal kiiremini kasu saada.

E-kaubanduse alus on toode: digitaalne fail või infovoog, mida vabalt jagada või müüa. Ent sellega kaasneb küsimusi, mis annavad mõtteainet laiemalt kui juristidele, mida kogesime ka ACTA aruteludes.

HARIDUS

Tiigrihüpe pidas just 15. sünnipäeva. Internet Eestis saab 20-aastaseks. E-hariduse platvormi küsimus ei ole tehnoloogiline, vaid sisuline. Kas meil on vabalt kasutatavat sisu, mida saaks kergelt konverteerida eri seadmete tarbeks? Töövihikute ja õpikute kirjas- tajate konkurentsieelis ei ole mitte trükikoda, vaid väidetav andmesisu monopol. Kas me saame endale lubada, et meil ikka ei ole vabaks elektrooniliseks kasutuseks mõeldud süstemaatilisi parimaid õppe- materjale? Või et me ei pääse ligi riigi subsideeritud teostele, sealhulgas ka ülikoolide õppematerjalidele?

Laps küsib koolitöös abi, aga õppematerjale ei ole, õpikus infot pole, sest tegu on nii uue õppekava- ga. Kas see uus materjal ei peaks juba ammu olema kas või html-i või pdf-ina veebis väljas, enne kui õppekava kinnitatakse? See protsess peaks olema demokraatlik ning sotsiaalmeedia tunnustega – pari- mad sisutootjad leitakse võrgus kiiresti üles ning riik võiks neid ka tunnustada. Maksta üks kord avaliku materjali tekitamise või uuendamise eest on tundu- valt odavam, kui alluda kellegi suva järgi tekitatud monopolile koolis tõde kuulutada.

Me nägime, millise pahameeletormi põhjustas eraettevõtte omandis riiklik infrastruktuur e-kool, kui ta ei kuulunud kedagi. Kas ja milliste tingi- mustega tasub erakätes infrastruktuuri arendada? Kas riik oleks targem tegija? Võib-olla tuleks luua konkurents tegijate vahele, tagades võrdse ligipääsu andmetele ja sisule.

Läbi aegade on hariduse IT-turule jalga vahele tahtnud suruda küll koletiseks tembeldatud Micro- soft, nüüd kardetakse iPad-ide lõksu jäämist. Praegu on Wolfram pakkumas oma tehnoloogiaplatformi matemaatikale, ise arvutavat dokumendiformaati. Kas me Eestis ei peaks siiski mõtlema ennekõike eestikeelsele vabalt kasutatavale ja edasi rendatava-

le sisule? Kui riigi tellitud ja makstud sisu on avatud edasiarendamiseks ning eri platvormidele kohanda- miseks, alles siis saabub revolutsioon hariduses.

Sealjuures saaksid innovaatilisemad koolid ja tublimad õpetajad pakkuda lastele ja lapsevanematele tervikliku õppimise võimalusi. Sõltumata elukohast ja elukohajärgse kooli konkreetsest õpetajast oleks lapsel ka alternatiiv. Kusjuures lapsed ei oota koolis tehnoloogilisi imevõimadeid, vaid isiklikku parimat õpet.

TERVIS

Eesti rahva tervise andmed alles ootavad mahuka- mat IT-analüüsi. 2001. aastal jõudis küpsesse faasi geenivaramu idee, seda hakati ellu viima eraraha toel. Lahendada tuli ennekõike tarkvara ja vere transpordi logistika ülesanne: kuidas viletsa internetiühenduse puhul koguda üle riigi kokku terviseandmed ja veri. Geenivaramule loodud tarkvaralahenduse uue versioon jooksupärgi aga järjekordse e-maailmarekordi põrmustanud Eesti e-rahvaloendust!

Nüüd, 10 aastat pärast Geenivaramu kui asutuse käivitamist, on DNA sekveneerimise tehnoloogiad teinud tohutu arenguhüppe. Kui arvutite kiirus kahekordistub keskmiselt pooleteise aastaga, toi- mub sekveneerimise võimekuse kahekordistumine ligi kuue kuuga. Võib öelda, et kui 2020. aastate alguseks on arvutid 64–100 korda kiiremad, on DNA sekveneerimine miljon korda mahukam. On vaja analüüsida ja siduda kokku ka tervise andmed. On ilmne, miks on vaja kasvatada meie võimekust pigistada arvutitest rohkem välja ning loomulikult kasvatada ka teadusarvutuste infrastruktuuri.

Juba praegu on globaalselt teada vähemalt poolsada diagnoosi ja ravimit, mille puhul on ravi määramise oluline eeldus inimese mõne konkreetse DNA variandi teadmine. Kui ühe inimese DNA sekveneerimise labori hind on praegu juba alla 3000 euro ja langemas pigem 100 euro kanti, siis pole kaugel aeg, kui ühekorraga IGA inimese terve DNA sekveneerimine tasub end ära. Arst saaks teha raviotsuse toetuseks kiire andmebaasi pärin- gu, mitte tellida aeglast spetsiifilist uut analüüsi. Ja seda ka kümme aastat hiljem, kui vastavaid teste on välja töötatud juba tuhandeid! See visioon eeldab aga teadmiste kontsentreerimist ning oskusteavet andmete halduseks ja analüüsiks.

ARENGU TAGATIS ON HARIDUS

Kuidas hinnata IT-haridust kui riiklikku investeerin- gut? Kas IT mõju majandusele ja ühiskonnale saab hinnata ainult IT-firmade enda käekäigu järgi? Näi- teks IT-firmade kasumlikkuse järgi: tegelik efektiivsus luuakse ju kliendile? Praegu on suurema kasumlikku- se ja tootlikkusega silma paistmas just suurimad IT- ettevõtted. Aga kas need on kõige innovaatilisemad?

Peale on tulnud terve põlvkond uusi idufirmade asutajaid, kelle algatused paistavad silma rahvusva- helistel konkursidel, ideelaborites, ingel- ja riskiin- vestorite ringkondades.

Infotehnoloogiat saab loomulikult õppida ka iseseisvalt. Kas me saame aga loota, et ainult ilma ülikooli formaalse hariduseta inimesed panevad püsti suuri firmasid ja IT-edulugusid, tuues näiteks Steve Jobsi, Bill Gatesi või siit Eestist Andrei Korobeiniku, Taavi Kotka või Sten Tamkivi. On palju edukaid IT-firmasid, mida ei juhi IT-inimesed. On palju edu- kaid firmasid, mida ei juhi majanduse ega äriduse kõrgharidusega inimesed. See aga ei tähenda, et ilma majanduse kõrghariduseta toimiks kogu majandus või ilma IT-körghariduseta töötaks IT-sektor.

Olemasolevates ettevõtetes on lähema paari aasta sees teadaolevalt puudu 2000–3000 IT-spetsialisti. Eestis on erasektoris 15 000 IT-töötajat, ehk ligikaudu 4%. OECD maades on neid ligi 6%, Põhjamaades 8–9%. Seega on meil puudus kuni 15 000 spetsialistist. Ülikoolidest tuleb aga vähem kui 150 magistrikaadiga inimest aastas. Arvestades seda ja ka sajakonna aktiiv- susest pulbitseva firma kasvuambitsiooni, on selge, et turunõudlust jätkub mitmekümneks aastaks.

IT-õppejõudude hulgas domineerivad välismaalt tagasi tulnud. Dotsentide neljale kohale saime 22 avaldust, neist vaid üks Eestist, Saksamaal hariduse saanud India kodanik. Kus on Eesti IT-õppejõud?

Lõpuks ometi on tänavu loota lisapanuseid IT-ha- ridusse, kuna käivitumas on IKT riiklik programm ja IT akadeemia. Minu suurim lootus on, et suudaksime panna silmad särama nendel noortel, kes 5–10 aasta pärast viiks Eesti IT-ettevõtteid edasi ning ka neil, kes 20 aasta pärast töötaksid ülikoolis.

Tekst on lühendatud ja toimetatud versioon 22. veebruaril TÜ aulas professor Jaak Vilo peetud Eesti vabariigi aastapäevakõnest.

Õnnitleme

85 Ellen Uuspõld, filosoofiateaduskonna emeriitdotsent – 19. aprill

70 Eino Toomri, kompressor-masinist – 9. aprill

Mati Kilp, algebra professor – 19. aprill

Ants Peetsalu, kirurgiliste haiguste professor, kirurgiikliiniku juhataja – 25. aprill

65 Heino Heinla, kasutajatoe talituse spetsialist, haridusteaduste instituudi arvutispetsialist – 8. aprill

Juta Oha, polikliiniku sekretär – 19. aprill

Niina Kargina, klienditeenindaja – 23. aprill

Eda Tammelo, inglise keele lektor – 23. aprill

Marju Kolk, kogude arenduse osakonna assistent – 25. aprill

60 Teet Uustare, pinnafüüsika vanemteadur – 16. aprill

55 Reet Olev, teenindusosakonna assistent – 8. aprill

Tiiu Tarkpea, sisukirjelduse osakonna juhataja – 17. aprill

Tiina Vesterova, raamatukoguhoidja – 20. aprill

Tatjana Oja, botaanika vanemteadur – 21. aprill

Aarne Kasikov, materjaliteaduse teadur – 22. aprill

Viktor Palm, tahkisefüüsika vanemteadur – 23. aprill

Arvi Kuura, ettevõtluse ja projektijuhtimise dotsent, ettevõtluse osakonna juhataja – 24. aprill

50 Elo Tõnisoo, raamatukoguhoidja – 9. aprill

45 Anneli Uusküla, epidemioloogia professor – 11. aprill

Merike Kull, tervisekasvatuse lektor – 15. aprill

Ene Indermitte, tervishoiu instituudi magistriõppe koordinaator, keskkonnatervishoiu teadur – 21. aprill

40 Kristiina Rull, inimese molekulaargeneetika teadur, sünnitusabi ja günekoloogia vanemassistent – 4. aprill

Aarne Männik, atmosfääridünaamika numbrilise modelleerimise teadur – 6. aprill

Küllli Kingo, dermatoloogia ja veneroloogia professor, dermatoloogia ja veneroloogia vanemteadur, nahahaiguste kliiniku

juhataja – 7. aprill

Andres Juhkam, rahanduse lektor – 8. aprill

Liina Jürimaa, raamatukoguhoidja – 13. aprill

Aivar Tarre, kiletehnoloogia labori teadur – 16. aprill

Kristel Ruutmets, inglise keele didaktika lektor – 17. aprill

Kadri Sõrmus, eesti keele osakonna täiendõppe projekti juht, eesti keele lektor – 23. aprill

35 Sergei Jurtšenko, analüütilise keemia õppetooli teadur – 6. aprill

Kersti Taurus, infotehnoloogia peaspetsialist – 21. aprill
Sergei Kopantšuk, bioorgaanilise keemia teadur – 30. aprill

30 Kristel Seiler, kantselei juhataja – 7. aprill

Age Brauer, bioinformaatika teadur – 20. aprill

Aaro Nursi, kalabioloogia ja kalanduse osakonna laborant – 20. aprill

Vladimir Stepanov, orgaanilise keemia õppetooli teadur – 21. aprill

Aleksei Bredihhin, orgaanilise keemia teadur – 27. aprill
Jevgeni Šulga, nanostruktuuride füüsika labori insener – 29. aprill

STIPENDIUMID

TÜ sihtasutuse konkursid

Edith Reimani stipendium

Stipendiumi eesmärk on motiveerida ühiskondlikult aktiivseid Eesti avalikuõiguse ülikoolide magistratuse me üliõpilasi siduma oma sotsiaal- või humanitaarvaldkonna teadustööd demokraatia, õigluse,

vabaduse, õigusriikluse ja majanduslik õitsengu väärtustega ning neid oma ühiskondliku tegevuse kaudu Eestis edendama.

Välja kuulutatakse **kaks 1500 euro** suurust stipendiumi. Stipendiumi taotlejal tuleb esitada SA juhatajale: elektrooniline stipendiumitaotlus (SA kodulehel); väljavõte õpitulemustest koos keskmise hinde näitamisega; ülevaade seni tehtud ja kavandatavast teadustööst ning töö haakuvusest stipendiumi

eesmärgides nimetatuga (kuni 1500 tähemärki). Omal valikul võib lisada ühiskondliku tegevusega seonduvaid materjale ja avaldatud publikatsioone.

Stipendiumile saavad kandideerida sotsiaal- ja humanitaarvaldkonna magistrandid (naised), kelle teadustöö vastab stipendiumi eesmärgile.

Taotluste esitamise tähtaeg on **1. mai**.

Sten Luiga stipendium

Välja kuulutatakse üks **2000 euro** suurune stipendium, mille eesmärk on toetada TÜ silmapaistvaid doktorante nende õppe- ja teadustöös, erialastel reisidel, välismaal stažeerimisel. Stipendiumi saavad taotleda TÜ doktorandid, kelle teaduslikud tööd on suunatud vaimuhaiguste leviku ennetamise, ravi, eneseabialase tegevuse ja vaimuhaigete õiguste kaitsele suunatud süsteemi loomisele.

Stipendiumi taotlemiseks tuleb täita elektrooniline stipendiumitaotlus SA kodulehel.

Taotluste esitamise tähtaeg on **30. aprill**.

Olevi Kulli mälestusstipendium

Välja kuulutatakse üks **1000 euro** suurune stipendium, mida saavad taotleda kõikide Eesti kõrgkoolide põhiõppe viimase aasta üliõpilased, magistrandid ja doktorandid taimede ökofüsioloogia, metsaökoloogia ja ökosüsteemide ökoloogia erialal, samuti järel doktorantuuris õppivad noorteadlased rahvusvahelistel teadusnõupidamistel osalemise ja välismaa teadusasutuste juures töötamise toetuseks, mis on seotud erialaga.

Stipendiumi taotlejal tuleb hiljemalt **1. maiks** esitada TÜ sihtasutusele (Ülikooli 18, 50090 Tartu) järgmised dokumendid: elektrooniline stipendiumitaotlus SA kodulehel, juhendava õppejõu soovitus (sisaldub elektroonilises taotlusvormis), ülevaade uurimistööst ja põhjendus, et see vastab stipendiumi eesmärgile (kuni 3 lk), tõend konverentsil ettekande esitamise kohta või vastuvõtva ülikooli / teadusasutuse kinnitus õppima asumise või teadustööga tegelemise kohta, kulutuste eelarve välisriigi ülikooli või teadusasutuse juures (sisaldub elektroonilises taotlusvormis), kaasfinantseerimise allikad ja toetussummade suurused (sisaldub elektroonilises taotlusvormis).

NB! Uurimistöö ülevaade tuleb dubleerida ka inglise keeles ja saata elektroonselt.

Andreas ja Elmerice Traksi stipendiumid

Eesmärk on toetada majanduslikku abi vajavaid üliõpilasi, arst-residente ja teadlasi nende õppimisel või enesetäiendamisel USA või Euroopa riikide kõrgemates õppeasutustes.

Stipendiumideks jagatakse **välja kuni 10 000 eurot**. Stipendiumi(de)le saavad kandideerida: TÜ arstiteaduskonna doktorandid ja magistrandid; TÜ arstiteaduskonna arst-residendid, kusjuures muudel võrdsetel tingimustel on eelistatud teadustööd tegevad ja eakate meditsiiniga tegelevad arst-residendid; TÜ majandus-, sotsiaal- ja haridusteaduskonna ning õigusteaduskonna magistrandid ja doktorandid, kelle uurimisvaldkonnaks on riiklik-poliitilised teemad.

Konkursi tähtaeg on **1. juuni**.

Taotlemiseks tuleb SA-le esitada: elektrooniline stipendiumi taotlus sihtasutuse kodulehel ja vastuvõtva kõrgkooli või teadusasutuse kinnitus taotleja vastuvõtmise kohta (paberil).

Lisainfo kõikide konkursside kohta: www.ut.ee/sihtasutus rubriigist «Taotle stipendiumi» või sihtasutusest tel 521 6820, 737 5852 või e-aadressilt tyshyt@ut.ee.

Elektrooniline taotlusvorm asub SA kodulehel eeltoodud rubriigis ja sisaldab taotleja CV-d, ülevaadet ühiskondlikust ja teadustegevusest, põhjendust stipendiumi saamiseks, juhendava õppejõu soovitus ja stipendiumi kasutamise eelarvet.

Paberil esitatavad dokumendid palume saata TÜ SA aadressil Ülikooli 18, 50090 Tartu ja elektroonilised dokumendid e-aadressile tyshyt@ut.ee

Rotalia Foundationi stipendiumikonkurss 2012/2013. õppeaastaks

Rotalia Foundation (USA) kuulutab välja 50 stipendiumi a' 2000 € Eesti avalikuõiguse ülikoolide (TÜ, TTÜ, EMÜ, TLÜ, EMTA, EKA) praegu päevases õppevormis õppivatele 2. aasta bakalaureuse- ja 1. aasta magistriastme üliõpilastele. Stipendiumi antakse üliõpilasele üks kord õpingute vältel.

Vormikohane sooviaavaldus tuleb saata **27. aprilliks 2012. a** fondi stipendiumide komitee sekretäri Sirje Margi nimele aadressil Ülikooli 18, 50090 Tartu. Kvalifitseeruvad samuti 27.04.2012. a postitempli kuupäevaga sooviaavaldused. Sooviaavalduse võib

tööpäevadel tuua ka ise TÜ peahoone postikantseleisse (Ülikooli 18–121 kl 8–11 ja 13–16).

Sooviavalduse vorm koos juhiste ja lisainfo: www.rotalia.ee/et/fondid/foundation.html.

Fond on andnud toetusi Eesti üliõpilastele alates 1988. aastast. Fondi alg- ja põhikapital on olnud TÜ ja korp! Rotalia vilistlase Gerhard Treubergi pärandus. Fondi suurannetaja on Eestis sündinud

ja manalateele lahkunud prof Anne Jennings Smith (MA Illinoisi ülikool, PhD Columbia ülikool). 2012/2013. õ-a stipendiume rahastavad lisaks eelmainitutele Bruno ja Helge Laan, Eesti aukonsul Paul Raidna ja Katre Raidna, Eesti aukonsul *emeritus* Mart Kask ja dr Linda-Reet Kask.

Lisainfo: Sirje Mark, e-post sirje.mark@ut.ee, tel 737 5609, 507 3729.

TUNNUSTUSED

TÜ väikese medali ja tänukirja pälvisid 70. sünnipäeval arstiteaduskonna laboratoorse meditsiini professor **Agu Tamm**, loodus- ja tehnoloogia-teaduskonna keemia instituudi keemilise füüsika teadur **Aime Lust** ning füüsika instituudi vaneminsener **Helgi Oks**, 60. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogia-teaduskonna füüsika instituudi materjaliteaduse vanemteadur **Eduard Feldbach** ja majandusteaduskonna ettevõtluskeskuse juhataja, ettevõtluse professor **Tõnis Mets**.

TÜ aumärgi ja tänukirjaga tunnustati arstiteaduskonna üld- ja molekulaarpatoloogia instituudi

sekretäri **Tiiu Laiska**.

TÜ aumärgiga tunnustati 60. sünnipäeval filosoofiateaduskonna kultuuriteaduste ja kunstide instituudi koordinaatorit **Hille Rootsi** ning sotsiaal- ja haridusteaduskonna sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi sotsiaalpoliitika dotsenti **Judit Strömplit**.

TÜ tänukirja pälvisid 80. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogia-teaduskonna emeritprofessor **Nikolai Kristoffel**, 60. sünnipäeval arstiteaduskonna üld- ja molekulaarpatoloogia instituudi patoloogilise füsioloogia dotsent **Kalju Paju** ning kinnisvaraosakonna asjaajamise spetsialist **Reti Sakk**.

KAITSMISED

13. aprillil kell 14.15 kaitseb **Viljar Veebel** politoloogia erialal doktoriväitekirja «The Role and Impact of Positive Conditionality in the EU Pre-Accession Policy» («Positiivse tingimuslikkuse tähtsus ja mõju Euroopa Liidu laienemispoliitikas»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendaja prof Eiki Berg, oponent dr Kristi Raik (Soome rahvusvaheliste suhete instituut, Soome).

27. aprillil kell 11 kaitseb **Kalev Takkis** molekulaartehnoloogia erialal doktoriväitekirja «Virtual Screening of Chemical Databases for Bioactive Molecules» («Sobiva omaduste profiiliga ühendite tuvastamine keemiliste struktuuride andmekogu-

dest»). Kaitsmine toimub Chemicumi auditooriumis 1021 (Ravila 14a). Juhendaja dr Sulev Sild, oponent prof dr Marjana Novič.

3. mail kell 15 kaitseb **Kaupo Teesalu** arstiteaduse erialal doktoriväitekirja «Autoantibodies Against Desmin and Transglutaminase 2 in Celiac Disease: Diagnostic and Functional Significance» («Autoantikehad desmiini ja transglutaminaasi 2 vastu tsöliaakia korral: diagnostiline ja funktsionaalne tähendus»). Kaitsmine toimub Biomeedikumi auditooriumis 1006 (Ravila 19). Juhendajad prof Raivo Uibo (TÜ ÜMPI) ja vanemteadur Meeme Utt (TÜ ÜMPI), oponent dots Ilma R. Korponay-Szabó, MD, PhD, (Debreceni ülikool, Ungari).

TEATED

5. aprillil kell 17.15 toimub TÜ ajaloo muuseumi

konverentsisaalis **teeõhtu** «Ajaloalise Jeesuse erinevad palged». Külaliseks on TÜ uue testamendi lektor ja religiooniuuringute teadur Ain Riistan.

Aprillis TÜ aulas: 12. aprillil kell 18 Birminghami koolide sümfooniaorkestri kontsert, dirigent Michael Seal, solist Christopher Yates; 14. aprillil kell 17 TÜ akadeemilise naiskoori vilistlaskoori juubelikontsert «Gloria Musicae»; 15. aprillil kell 14 TÜ kammerkoori kevadkontsert ja kell 19 HaleBopp Singersi juubelikontsert; 17. aprillil kell 13 Eesti noorte pianistide konkursi lõppkontsert; 19. aprillil kell 18 Tamme gümnaasiumi kevadkontsert; 20. aprillil kell 19 segakooride laulupäev; 21. aprillil kell 16 festivali «Jazzkaar 2012» kontsert, esinevad Raivo Tafenau ja Meelis Vindi duo ning Vigleik Storaas Trio (Norra); 22. aprillil kell 13 Tartu regiooni muusikakoolide kevadkontsert; 27. aprillil kell 19 Tartu akadeemilise meeskoori 100. aastapäeva juubelikontsert; 28. aprillil kell 17 rahvuskoor Estonia poistekoori 40. aastapäeva kontsert; 30. aprillil kell 15 eesti filmi 100. aastapäevale pühendatud akadeemiline loeng.

TÜ pensionäride ühingu Vitae: 5. aprillil kell 12.30 arstide klubi, 17. aprillil kell 11 elulooring, 17. aprillil kell 13 lauluklubi, 19. aprillil kell 11 humanitaaria klubi, 21. aprillil kell 11 eksliibriseklubi, 23. aprillil kell 16 põltsamaalaste klubi, 24. aprillil kell 15 matemaatikute klubi, 26. aprillil kell 15 keemikute klubi, 3. mail kell 12.30 arstide klubi.

Õpetatud Eesti Seltsi koosolek: 11. aprillil esineb Madis Maasing ettekandega «Riia peapiiskopi Wilhelmi suhted Tartu piiskoppidega». Kõnekoosolek toimub kell 16.15 aadressil Lossi 3-427. Lisainfo: www.ut.ee/OES.

Tartu üliõpilasteater mängib 11., 12., 18. ja 19. aprillil ning 2. ja 3. mail oma uusimat lavastust «**Kevade ärkamine**». Lavastus räägib puberteedieast, mil lapsepõlv kohtub või pörkub täiskasvanueaga kriitilises üleminekufaasis ning sellega kaasnevast seksuaalsuse ärkamisest ja psüühilisest ebakindlusest. Kõik etendused toimuvad Athena keskuse põõningusaalis algusega kell 19.

19. aprillil tähistab **Tartu ülikooli kunstimuuseum** oma **209. sünnipäeva** üritusega «Rääkivad pead». Muuseumi varasalvest tuuakse välja Immanuel Kanti surimask ning TÜ filosoofia ajaloo lektor Eduard Parhomenko räägib Kantist ja tema filosoofiast. Külalistele pakutakse kohvi ja kringlit.

Dotsentide ja teadurite klubis esineb 20. aprillil kell 17 TÜ farmakoloogia dotsent dr Paavo Pokk

ettekandega «Eestis kasutatavad narkootikumid». Ettekandeõhtu toimub aadressil Lossi 3-217.

25. aprillil kell 17.15 esineb TÜ kunstimuuseumi **kunstikolmapäeval** TÜ joonistamise, plastilise anatoomia ja üldkompositsiooni assistent Rauno Thomas Moss teemal «Klassikaline joonistus kui mäng» ja annab ka kohaletulnuile võimaluse katsetada, mida tähendas õppida klassikalist joonistamist Tartu ülikoolis 19. sajandi alguses.

25. aprillil kell 12.15 peab äriõiguse dotsendi ametikohale esmakordselt kandideeriv Andres Vutt **venia legendi** teemal «Äriühingute piiriülene liikuvus EL-s». Loeng toimub Iuridicumi auditooriumis 114 (Näituse 20).

25. aprillil kell 18 peab õiguse ajaloo ja Rooma õiguse dotsendi ametikohale esmakordselt kandideeriv Hesi Siimets-Gross **venia legendi** teemal «Rooma õigus kaasaja teenistuses». Loeng toimub Iuridicumi auditooriumis 217 (Näituse 20).

26. aprillil kell 12.15 peab rahvusvahelise õiguse dotsendi ametikohale esmakordselt kandideeriv René Värk **venia legendi** teemal «Ülema vastutus» («Superior Responsibility»). Loeng toimub Näituse 13a õppehoone auditooriumis 106.

27.- 29. aprillini toimub Lossi 3 õppehoones traditsiooniline rahvusvaheline **noorte vene filoloogide teaduskonverents**. Kolmel päeval käsitlevad noored teadlased nii keskaja kui ka tänapäeva vene kirjandust, samuti teksti intertekstuaalset analüüsi, vene keele etimoloogiat, grammatikat ning tõlkimis- ja õpetamisprobleeme. Esinejaid on lisaks Eestile Venemaalt, Poolast, Saksamaalt, Austriast, Tšehhist, Lätist jt riikidest.

TÜ ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut ning Eesti akadeemiline ajakirjanduse selts kuulutasid välja **konkursi «Kuldsulg»** üliõpilaste ajakirjandusliku tegevuse väärtustamiseks. Tööde esitamise tähtaeg on 1. mai 2012. Võidutööd kuulutatakse välja 19. mail. Täpsem info <http://aki.ut.ee>.

14. aprillil kell 10 toimub TÜ Narva kolledžis suur **raamatulaat**. Seekordse laada teema on seotud käsitöö ja keskkonnaga. Esindatud on mitmed kirjastused. Keskkonnateemalise loenguga «Eestimaa pühad paigad» esineb Narva kolledži õppejõud Maret Vihman. Kogu programm toimub nii eesti kui ka vene keeles.

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu Ülikool
Ülikooli 18, 50090 TARTU
Tel: 737 5100
E-post: info@ut.ee
www.ut.ee